

מעגל חמי עשרה בשנת ה'תשפ"ג

גיליון מס' 9 | טבת התשפ"ג | ינואר 2023

עמותת טוענים רבניים בישראל ע"ר

כפיה במקום עיגון
הגאון הרב דוד לאו שליט"א

הרחבת הרחקותיו של רבינו תם
בפסיקת בתי הדין
פרופ' עמיחי רדזינר

ניכור הורי? לא תמיד...
ד"ר גבריאל וויל

המועד והקרע
טו"ר משה ליבוביץ

ראיון עם הדיין הגאון
הרב אברהם שרמן שליט"א

סעיף בוררות בהסכם גירושין
טוען רבני עקיבא נאמן

גישור לגירושין
אליהו עבו

תביעת שלום בית
טו"ר צבי גלר
טו"ר הרב נדב טייכמן

עמותת טוענים רבניים בישראל
580413045 (ע"ר)
רח' סעדיה גאון 21/14, אלעד
www.toanim.co.il

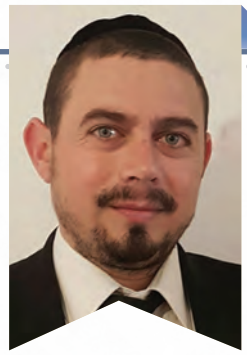
עורך ראשי: טו"ר משה ליבוביץ
טל: 03-6136080
info@mleibowitz.co.il

גרפיקה ועיצוב:
שולי עיצובים 052-7620089
shulamitam@gmail.com

אין במובא כאן תחליף ליעוץ משפטי
© כל הזכויות שמורות

חברי ההנהלה:
טו"ר ועו"ד צבי גלר - יו"ר
טו"ר יסכה מזרחי
טו"ר זיו ברקוביץ
טו"ר ניסים אברג'ל
טו"ר מרדכי שיינין
טו"ר עקיבא נאמן
טו"ר יואל פריד

דבר היו"ר

חבריי הטוענים/ות הרבניים/ות,

בסיום השנה האזרחית הנוכחית (12/23) יתקיימו בחירות ללשכת הטוענים הרבניים, ששה חברי הנהלה ויו"ר ללשכה. אנצל את הפתיח לגיליון לבקש מהטוענים הרבניים להצטרף ולהתמודד לכל תפקיד, כולם נדרשים ואנו מבקשים מהחברים להגיש את מועמדותם עם פרסום.

למעלה מ-300 טוענים מאוחדים בלשכה, רובם טוענים רבניים שמייצגים בפועל בבתי הדין. בלשכת הטוענים אנו פועלים בכמה מישורים, הראשון: לפעול בנושא סמכויות בתי הדין, נושא שחלים בו פיחותים ותוספות, וכהנהלת הטוענים אנו מציעים נוסחי חוק ופניות משפטיות לגורמים הרלוונטיים; עומדים לאישור תקנות הטוענים הרבניים החדשות שיחליפו את תקנות הטוענים הרבניים תשס"א; גם תקנות הטוענים הרבניים תשנ"ג, תיקונם עומד על הפרק, בתקנות עדכניות ורלוונטיות למצב המשפטי ולשנויים המהותיים מיום תיקונם בשנת 1993.

בנוסף, חברי הנהלת הטוענים פועלים מול הנהלת בתי הדין בפרט בנושאי מחשוב שנדרש לקשר יומי עקב תקלות במערכת המחשוב. בין הנושאים העיקרים בהם בתי הדין ידרשו ללחץ מהשטח הם נושאי שדרוג מערכות המחשוב, סריקות המסמכים מרחוק, אפשרות לפתוח את כל סוגי התביעות ממשרדי הטוענים ועורכי הדין ללא צורך בהגשה פיזית של תביעות.

נושא חשוב שמטופל בימים אלו, הוא רישום מרחוק של עיקולים במשרדי הממשלה, בבנקים, בקישור ישיר בין בתי הדין לרשויות, בדומה לעיכובי היציאה וצווי תסקיר שנשלחים

ישירות לרשויות.

נציגי הלשכה לע"ע טו"ר יסכה מזרחי וטו"ר אפריים גליקסברג, משתתפים באופן קבוע בישיבות בכנסת בכלל העניינים שנוגעים לחוקים המשיקים לתחומי המשפחה, כך הלשכה מציגה את עמדתה - בנושאים שעל סדר היום.

בשנה האחרונה קיימנו תשעה מפגשים משותפים יחד עם מחוז מרכז בלשכת עורכי הדין וימי עיון לטוענים הרבניים, חברי ההנהלה הנבחרים יזמו ימי עיון עם גופים שונים. התשתית כולה מוכנה וממתנה למשמרת הנכנסת.

כבר מעתה אנו מבקשים מהחברים בעלי התושייה להיות לעזר להשתלב בפעילות ליזום רעיונות ולקבל תשתית עם ניהול תקין, פניות ערוכות שממתנות לתפעולן.

ימי העיון גם הם מרכיב מרכזי בפעילות הלשכה, ההשתתפות בהם מעשירה, ואנו מנסים להתאים את הנושאים לאקטואליה המשפטית. הלשכה אינה מחולקת למחוזות וימי העיון נערכים בערים המרכזיות לסירוגין, למרות הקושי של הטוענים המתגוררים בצפון ובדרום. כלשכה נדרש לוודא את השתתפות כל החברים, גם חברים שמגיעים מערים רחוקות, בימי העיון וההתכנסויות השונות כדי להיות רלוונטיים ומשפיעים.

המשמר הנוכחי מתייחד בכך שחברי ההנהלה הם אנשי עשייה בעלי ענווה, העושים את עבודתם ללא פרסום ובהצלחה גדולה, כל אחד נטל על עצמו תחום בו הוא פועל ומביא את ההישגים.

בסיום, כבכל פתיח, יש להוקיר טובה לחברי ההנהלה, הטוענים הרבניים זיו ברקוביץ, ניסים אברג'יל, עקיבא נאמן, יסכה מזרחי, יואל פריד ומרדכי שיינין. כל אחד מהחברים נטל על עצמו אחריות בתחום פעילותו, וכולם זמינים באופן מלא ובהתנדבות מלאה, במטרה לקדם את מעמדם ורווחתם של חברי הלשכה וכלל הטוענים הרבניים.

ללשכה נוסף כח של דמות מתכללת מוציאה ומביאה של טו"ר שלמה סעדה. כל פניה נענית על ידו ומטופלת באופן מידי. החברים יכולים לפנות אליו באופן ישיר במספר 054-2471712 אנו מודים לו על היכולת המיוחדת להניע לפעולות הנדרשות, טוען רבני שאינו מוצא עצמו באתר הלשכה מתבקש לפנות אליו באופן מידי לעדכונו, האתר מאפשר לחברים להעלות ולעדכן פרטים תמונות תעודות.

תודה מיוחדת לעורך הגיליון, טו"ר משה ליבוביץ שידין רב לו מעריכת הגיליונות הקודמים. רותם את כישוריו וניסיונו לטובת גיליון זה. בשם כולם אני מביע את הערכתי על מאמציו המרובים ועמו ועדת הביקורת של הגיליון, טו"ר עוה"ד לימור חגג וטו"ר הרב נדב טייכמן.

יו"ר ועדת הבחירות הרב נדב טייכמן ימסור לחברים את המסמכים ואת תקנון הבחירות.

לחברי ועדת הבחירות נבחרו יו"ר טו"ר הרב נדב טייכמן וטו"ר קטי ביסאואר וטו"ר יצחק מולא, לחברי ועדת ערר נבחרו טו"ר אריה גרליץ וטו"ר דבורה בריסק וטו"ר לאה שאלתיאל.

טו"ר ועו"ד צבי גלר
יו"ר לשכת הטוענים הרבניים

כפיה במקום עיגון

במאמר שלפנינו נדון בשאלה העקרונית* האם ניתן לכוף אדם לגרש את אשתו כאשר מחד לא הוכחה עילה לחיוב גירושין, אולם מאידך האיש ברח והסתתר מאשתו במשך שש שנים בעגנו את האישה וילדיה ללא תשלום מזונות וללא כל תוחלת ותקוה לפירוד בגט כעגונה חיה. האם מצד הדין כופין אותו לגרשה מפני שהעיגון עצמו הוא סיבה לכופו לגירושין, גם אם לא הוכחה עילה אחרת לחיובו גט.

"וששאלת אישה שיראה מבעלה שילך לארץ אחרת ושואלת שיגרשנה או שישבע שלא ילך. תשובה - אם ידוע שדעתו לילך ישביעוהו שלא ילך, או יכפוהו שיגרשנה לזמן קודם שילך." כלומר מדובר בזוג שאין ביניהם עילת גירושין, אלא רק הסיבה שהבעל מתכוון לצאת למרחקים, ויתכן שיווצר עיגון על אשתו, מסיבה זו לבד מחייבין אותו לגרשה.

בשו"ת הרשב"ש [ח"א] סימן שפג בריר את דברי הרא"ש ומקורו לכך שמי שמתעתד ללכת לדרך

דעת הרא"ש שכופין לתת גט כשהבעל רוצה לילך למרחקים

בשולחן ערוך אבן העזר הלכות גיטין סימן קנד סעיף ח כתב "אם ידוע שהאיש רוצה לילך לארץ אחרת, ישביעוהו שלא ילך או יכפוהו שקודם שילך יגרש אותה לזמן". ובסעיף ט "אם הדבר ידוע שאינו רשאי לעמוד במקום שנשאת, מפני סכנת נפשות, כופין אותו לגרשה (כי היא אינה צריכה ללכת אחריו). מקור הדברים בשו"ת הרא"ש כלל מג אות י"ג, והביאו גם הסור שם:

האם מצד הדין העיגון עצמו הוא סיבה לכוף לגירושין, גם אם לא הוכחה עילה אחרת לחיובו גט?

”

* מאמר זה הינו הדין ההלכתי והמסקנות בפסק דין שנקבע הלכה למעשה, על מנת שתהיה במפני הקורא התמונה במלואה נביא להלן את עיקרי העובדות שהיו באותו פסק דין;

בתיק זה הגישה המערערת תביעת גירושין בשנת תשס"ח (2008) כשבתביעתה היא טוענת שהבעל "מתעמר בה וכי אי אפשר להמשיך לחיות עימו". ביום א' בטבת תשע"א (08/12/2010) פסק בית הדין האזורי כי לאחר שהצדדים הופיעו בבית הדין והשמיעו טענות הדדיות קשות, הרי אף שלא התקיים דיון הוכחות ניכר היה בדיונים כי הסיכוי לשלום בית קלוש ביותר ולכן על הצדדים להגיע להסדר ממוני ולהתגרש. לאחר דיונים ממושכים והגשת סיכומים מצד האישה לחיוב בגט ואי הגשת סיכומים מצד האיש, אישר לבסוף בית הדין האזורי לפני משורת הדין לאיש להגיש ערעור על חיובו בגט, אך בקשת הערעור על פסק הדין שבו נקבע כי על הצדדים להתגרש נדחתה על ידי בית הדין הגדול ביום ו' בניסן התשע"ב (29/03/2012) משום שלאחר שבמשך שנה וחצי לא פנה הבעל לבקש 'שלום בית' מוכח שכל כוונתו להמשיך ולא לתת גט ולדחות תביעת נזיקין שהגישה נגדו המערערת בגין עיכוב הגירושין.

לאחר כשלוש שנים שבהם בתי הדין בהרכבים שונים באזורי ובגדול ניסו לפשר בין הצדדים ללא הצלחה, לאור הפירוד הממושך והוודאות כי הצדדים אינם מתכוונים לחזור ולחיות יחדיו בשום אופן, פסק בית הדין הגדול ביום כ' באדר תשע"ה (11/03/15) שיש חיוב להתגרש ואין כל הצדקה לעיכוב הגט.

לאחר פסק הדין המחייב את הגירושין, ולפני שננקט כל צעד למימוש החיוב, ולאחר שכבר סוכם הסכם אצל הרב אליהו מיימון לגירושין ולסגירת התביעות מצד האישה, ברח המשיב והסתתר במשך שנים רבות, בעגנו את האישה וילדיה ללא תשלום מזונות וללא כל תוחלת ותקוה לפירוד בגט כעגונה חיה. בלית ברירה פסק בית הדין את מזונות הילדים, שחלקם שולמו מהביטוח הלאומי ובהמשך אפשר בית הדין לגבות חלק מהחיוב מחלקו של המשיב בדירת הצדדים.

לאחר כשש שנים, במאמצים גדולים של האשה והמסייעים לה ובהשקעה ממונית גדולה, אותר המשיב ולאחר שהוצא צו הבאה כנגדו נעצר על ידי המשטרה והובא לבית הדין. גם בדיון זה לא הסכים המשיב לתת גט לאשתו והודיע שהוא מוכן לשבת במעצר עד שייענו תביעותיו מן המערערת ובהן גם ביטול כל החיובים שנפסקו עליו.

לאחר סירובו לגרש את אשתו בדיון זה נקבע מועד לדיון נוסף, אך כבר מעתה נחוץ להבהיר כי בעת הזו לא מדובר רק על חיובו לגרש את אשתו, אלא כיום לאחר שעיגן אותה במשך שש שנים הרי שמעתה מצד הדין כופין אותו לגרשה מפני שהעיגון עצמו הוא סיבה לכופו לגירושין גם אם בתחילת הדרך לא הוכחה העילה לחיובו גט.

« נאום בכנס הטוענים הרבניים »

כרב. ואין לבעל דין לחלוק ולומר שהרא"ש ז"ל הולך במה שכתב בתשובה זו על סברתו לפסוק כרב, אבל לסברת הפוסקים כשמואל לא כייפין ליה, לפי דעת הפוסקים כשמואל בנדון הזה אני אומר שהיו מסכימים לכפות לגרש, שהרי בפרק הבא על יבמתו גבי נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה דאמרינן התם יוציא ויתן כתובה נחלקו המפרשים ז"ל אם כופין אותו בשוטים או לא, והאומר דאין כופין אותו בשוטים הקשו עליו מדאמרינן בפרק החולץ לא רצה לא לחלוץ ולא ליבם חוזרים אצל גדול למכפייה, וכל היכא דאמרינן כפייה היא בשוטים, ותירצו דהכא שאני גבי יבם דכיון שמונע ממנה כל ענייני אישות כופין אותו בשוטים להוציא. והסכמתם של בעלי סברא זו היא שבשביל מזונות בלבד לא כייפין בשוטים, וכן גבי בטול עונה בלחוד לא כייפין בשוטים, אבל בהתחבר שניהם כאחד בטול עונה ובטול מזונות כגון זה שאינו רוצה לא לחלוץ ולא ליבם שהרי מנע ממנה כל ענייני אישות כופין אותו. וכן אני אומר שמי שרוצה ללכת לארץ רחוקה ולעגן אשתו, אפילו מניח ביתו מלא, מונע ממנה כל ענייני אישות שמי יודע כמה יהיה מהלכו, א"כ

רחוקה, ויש חשש שלא יוכל לשוב ותתעגן אשתו, כופין אותו להקדים ולגרשה: 'ובנדון הזה המגרש הזה מהכופין לגרש היה, שהרי היה בדעתו לילך לארץ רחוקה, ולא ידעה כמה יהיה מהלכו ומתי ישוב, וכופין אותו לגרש, שהרי בספר אבן העזר בהלכות גירושין כתב ששאל הרא"ש ז"ל על אשה שיראה מבעלה שילך לארץ אחרת ושואלת שיגרשנה או שישבע לה שלא ילך, והשיב הרא"ש ז"ל שאם דעתו לילך ישיבעוהו שלא ילך או יכפוהו לגרש לזמן קודם שילך. והוא הרב ז"ל תלה הדבר ברצון האשה שישביעוהו אם הוא אדם כשר שיקיים שבועתו, או יכפוהו לגרש לזמן, והכל כפי מה שיבטח לבה מבעלה, שהיא כוונת דבריו שביעוהו שלא ילך אם הדבר ספק או יכפוהו לברר אם הדבר ברור שכוונתו לילך. ונראה לי שיצא דין זה לרב ז"ל ממה שאמרו בפרק המדיר, אמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה, אזל ר' אלעזר אמרה לשמעתא קמיה דשמואל אמר אכסוהו שיערי לאלעזר עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון, ורב אמר אין אדם דר עם נחש בכפייה. ואפליגו רבוותא ז"ל בפסק זה אי הלכתא כרב או כשמואל, ודעתו של הרא"ש ז"ל היא לפסוק

הרי הוא מונע ממנה כל ענייני אישות וכופין אותה לגרש. וזכינו למצוא עיקר דין זה שכתב הרא"ש ז"ל בתשובתו והוא מוסכם מהכל".

מדבריו משמע שעיקר חידושו של הרא"ש הוא שניתן לכפות גירושין על מי שמתכוון לעגן את אשתו, ומה שכתב ברא"ש 'גט לזמן' הוא באדם שטוען שאינו מתכוון לעגן אותה. גם מדברי התשב"ץ ח"ב סי' סח נראה שהבין שמי שמתכוון בוודאות למנוע מאשתו עונתה אפשר לכופו לגרש בלי תנאי, שהרי הביא שם דברי הרא"ש להלכה, והוכיח מתשובת הרא"ש הזו שכופין לאלתר לגרש מי שמונע עצמו מתשמיש המיטה.

ביאור טעם הרא"ש

בשו"ת זקן אהרן סי' קמט (לרבי אליהו הלוי, שתיקן תקנות קבועות לכפות את כל המבקשים להרחיק מבתיהם לכתוב גט לזמן לנשותיהם), ומאריך לבאר הטעם:

"דהא דאין כופין אלא באותם שמנו חכמים, הוא משום שחכמים שיערו שיכולה האישה לעמוד עם בעלה בשאר מקרים (והרמב"ם דסבירא ליה שכופין במאיס עלי משום שסבירא ליה דאי אפשר לעמוד בזה), וכל זה כשדר עם אשתו, אך כשאין דר עמה, אין צורך למשנת כופין, לא אמרו חכמים תעמוד האישה בלא בעל וכו', ואין צורך שימנו אותו עם המומין כי אין היקש בין ההעדר ובין מציאות אף על פי שאינה מציאות שלימה, על דרך שאמרו 'טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו' ולהכי האומרת שאין לבעלה גבורת אנשים וכן באינו מוליד וטוענת בעינא חוטרא לידי, כופין להוציא אף שאלו לא נימנו במשנה, ועל זו הדרך מי שמוכתב למלכות שאינו יכול לעמוד עם אשתו כופין, וכן מי שהניח אשתו עגונה באלמנות חיות ואינו זן ואינו בא עליה וכו', כופין לגרש. ומעתה לא יקשה עוד לדעת הרא"ש שכתב דאין כופין אלא השנויין במשנה, והאיך כופין מוכתב למלכות, מפני שאותם שאין כופין הם אותם היושבים עם האישה, אלא דיש בו איזה מום וכו', אבל נסתמא בשתי עיניו, נחתכו ב' רגליו או ידיו דיצא מכלל אישות, כופין".

האם כופין את המעגן לתת 'גט לזמן' או גט גמור

בשולחן ערוך כתב גם כן שכופין לכתוב 'גט לזמן', והיינו גם כן מפני שמדבר על מי שהיא טוענת שהולך לעגנה, והוא טוען שעתיד לשוב, ולכן כופין רק באופן זה, אבל מי שהוחזק בעיני בית הדין שדעתו לעגנה ודאי כופין אותו שיגרשנה מיד. כך נראה ממה שביאר בספר יהושע סימן

בדברי הרא"ש
והריב"ש מדובר
באדם שטוען
שאינו מתכוון
לעגנה כלל
ודעתו לחזור,
ובזה נחלק
על בעל ספר
יהושע, וסובר
שבאדם כזה
אין מקום
לכפות לתת גט
בתנאי בטענת
'ממה נפשך',
אבל במי שכבר
עיגנה אין
להוכיח ממנו
שלא יתיר.
אדרבה, יש
להוכיח מכך
שדיבר רק על
מי שטוען ברי
שלא מתכוון
לעגנה משמע
שאם לא היה
טוען כן אפשר
לכפותו לגרשה

”

פה: "והנלע"ד בכוונתו וכו' אבל ברוצה לצאת למרחקים והוא אומר שבאמת ישוב לביתו בקרוב ואשתו מתייראה פן לא ישוב, דאז א"א לכפותו ליתן גט דדלמא אמת הוא שישוב לביתו ולא יעגנה כלל וא"כ כל הכפיה בגט זה הוא שלא כדין, כיון דבאמת הוא רוצה לשוב לביתו, וא"כ אינו מן הדין לגרשה והוי גט מעושה, על זה כתב הרא"ש לכפותו לתת גט לזמן, ואם כן ממה נפשך אם ישוב לביתו יהיה הגט בטל, ואם הוא משקר ולא ישוב לביתו א"כ הוא מחוייב לגרשה מן הדין, ואם כן אין כאן כפיה שלא כדין כלל". משמע מדבריו שמי שכבר נוכחנו שהוא מעגן את אשתו, ואין כוונתו לחזור אליה, בוודאי שיש לכופו לגרש גם בגט שלא לזמן. וכן נראה מדברי שו"ת זקן אהרן שהבאנו שפשיטא ליה שבמי שידוע שכבר עיגן את אשתו כופין אותו לגרש מפני שידועה כוונתו.

טעם הדבר הוא משום שכאשר כבר החל הבעל בעיגונה, אין אנו יכולים להשאירה תלויה ברצונו, דהוי כמו לדור עם נחש בכפיפה אחת. וכעין מה שכתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קכו במי שהדיר את אשתו מתשמיש שכופין להוציא כבר אחר שבת או ב' שבתות, אף שלאחר מכן בלאו הכי אסורה לינשא ג' חודשים ואם כן מדוע לא ימתינו מתחילה ג' חודשים אולי יחזור בו? ומבאר שהטעם הוא כיון שכבר הדירה לא מניחים לה להשאר על הספק תחתיו. וז"ל: "ונראה דמי שהולך מאשתו בלא רשות ומרחיק שלא יוכל לבא תוך שבת אחת שכופין אותו להוציא אם היא תובעת עונתה. דמה לי אם הדירה מתשמיש שבת אחת מה לי אם הרחיק שאינו יכול לבא לביתו תוך שבת אחת כיון שאין לה פת בסלה. והיא גופה תמיה כשהדירה שבת אחת מה ריח יש בזה שכופין אותו להוציא. הלא כשיוציא אז צריכה להמתין מלהנשא ג' חדשים משום הבחנה. ומתוך כך היה נראה שכיון שהדירה פעם אחת וכלו ימי נדרו, כיון שכבר הדירה פעם אחת היא צריכה להיות כפופה לו ביותר. לפי שיראים שיחזור וידירנה ואין דר עם נחש בכפיפה אחת ולכן כופין אותו להוציא. ודמי לאיני זן ואיני מפרנס דאמר רב (כתובות ע"ז א') יוציא ויתן כתובה. ואפילו שמואל מודה כגון זה לפי שהיא בושה בכל פעם לבא לב"ד לתבוע עונתה מה שאין כן במזונות. ואם הוא כן זה שברח ממנה ועיגנה כמו שפירשתי מדינא כופין אותו להוציא. וסבורני דגם באיני זן ואיני מפרנס. אפילו אומר כבר אני רוצה לזון ולפרנס יוציא ויתן כתובה לרב מטעם שכתבתי".

ואף שבשו"ת הריב"ש סי' קכז מפרש את התירו

« בפגישה עם נציגות
לשכת הטוענים הרבניים

ראוי לחיות עימה לא כופין אותה, אך לא כופין גם אותו חוץ מאלה המנויין במשנה, אבל במי שברור לבית הדין שלא יחזרו לחיות יחדיו, ועיגן אותה או שברור שמתכוון לעגן אותה, בזה יש דין כופין כמו במי שאומר איני זן ואיני מפרנס.

כדברים האלה הביאו בפד"ר מבית הדין בצפת (1-865704) בראשות הרה"ג אוריאל לביא שליט"א בשם האחרונים כדלהלן: ובשו"ת עונג יום טוב סי' קסח כתב: "ואף שהגרא ז"ל כתב על דברי המחבר (בסימן קנ"ד) שהביא תשובות הרא"ש ז"ל שאם ידוע שהאיש אינו רשאי לעמוד במקום שנשאה מפני סכנת נפשות כופין אותו לגרשה. וכתב הגרא ז"ל ע"ז ג"כ כנ"ל, ר"ל דכל שאינו מפורש בהדיא בגמרא דכופין אין כופין. ואף על גב דמונע תשמיש ומזונות כופין מ"מ מפני שאינה רוצה לצאת אחריו לא איתמר בהדיא דכופין עכ"ל הגרא ז"ל. מ"מ הכא בהאי עובדא מונע מכל וכל דכיון שהוא בשבי לעבודה קשה במה יפרנסנה גם לא יבא אל ביתו לעולם. ואף שהוא אנוס בדבר עכשיו. הא לא עדיף מנולד לו ריח הפה דכופין אעפ"י שהוא אנוס."

של הרא"ש משום ש"אין זה כפיה במוחלט", ומשמע שלא הסכים לכפיה במוחלט, היינו משום שבדברי הרא"ש והריב"ש מדובר באדם שטוען שאינו מתכוון לעגנה כלל ודעתו לחזור, ובוה נחלק על בעל ספר יהושע, וסובר שבאדם כזה אין מקום לכפות לתת גט בתנאי בטענת 'ממה נפשך', אבל במי שכבר עיגנה אין להוכיח ממנו שלא יתיר. אדרבה, יש להוכיח מכך שדיבר רק על מי שטוען ברי שלא מתכוון לעגנה משמע שאם לא היה טוען כן אפשר לכפותו לגרשה. [עיין בספר 'כפיה לגט פי"ד הערה 3 שביאר טעמו שלא לכפות בתנאי באדם שטוען שלא מתכוון לעגנה משום שיש בו חסרון אסמכתא או שלא לשמה, שכן כשכותב הגט אין כוונתו לגרשה אלא לשוב, אבל בכה"ג שידועה כוונתו שלא לשוב ניתן לכופו].

דעת האחרונים;

כן יש לפרש גם מה שציין בביאור הגרא"א בסימן קנ"ד סקמ"ח שאין כופין במי שלא נאמר בו במשנה שכופין, היינו דווקא בגוונא דהרא"ש והשו"ע שלא היה במקום עיגון, אבל במקום של עיגון חזרנו לטעמו של הרא"ש, שהמשנה מדברת על מי שנמצא כאן ורוצה באשתו, ומחמת שאינו

« מבואת בית הדין הגדול לשנער בהיכל שלמה בירושלים

יאמר שאינו רוצה לברוח, ושנתחרט על מחשבתו הרעה והאיך נכופנו. וכל זה מבואר בתוס' ורא"ש וטור ושאר פוסקים ראשונים ואחרונים."

עיינ בקובץ תשובות הרב אלישיב חלק ב סימן פג שכתב "אכן באחרונים אנו מוצאים שחששו לאחוז באמצעי כפיה גם אם לפי הדין יש לכופו, ע' גבו"א סי' מ"ה:.... במונע ממנה כל עניני אישות דנראה עיקר לדינא דכופין להוציא אפי' אינה באה מחמת טענה וכמש"ל, מ"מ למעשה יש לחוש לסברת האומרים שאין לכוף דלא להוי גט מעושה ובניה ממזרים.

צריך לומר, דבר זה ניתן לשעורים ויש לשקול את הענין לפי מסיבותיו, ובאופן שקיימים סיכויים שבהמשך הזמן עוד ישובו וישלימו אהדדי, בגוונא דא כשר הדבר וראוי להחמיר ולחוש לדעת אלה הסוברים שאין כופין. אבל במקום עיגון גדול כשאין האשה מסוגלת לשוב ולחיות אתו, ובפרט כעובדה דנן שעברו כבר שמונה שנים שהאשה יושבת בעיגונה, הרי במקרה נראה כי יש לפסוק כפי ההלכה, ויקוב הדין את ההר."

המסקנה להלכה

בנדון דידן אף שמתחילה לא הכריע בית הדין בסיבת הגירושין, מכל מקום לאחר שבחר האיש לעגן את האשה למשך שנים, ואלמלא נתפס היה מותירה בעיגונה, הרי לכולי עלמא מוטל על בית הדין לכפותו לגרשה כהלכה, ללא כל קשר לסיבת הגירושין ולתביעות הממוניות. ■

”

לאחר שבחר
האיש לעגן
את האשה
למשך שנים,
ואלמלא נתפס
היה מותירה
בעיגונה, הרי
לכולי עלמא
מוטל על בית
הדין לכפותו
לגרשה כהלכה,
ללא כל
קשר לסיבת
הגירושין
ולתביעות
הממוניות.

בתשובת חכם צבי סי' א' כתב: "אבל היותר נראה לי נכון הוא דבכל המצות כופין מלבד בגיטין וחליצות הוא דאין כופין, אלא משום עיגון דידיה או כל הנך שמנו חכמים בפירוש. משמעות דבריו, שעיון האישה מצד עצמו הוא עילה לכפות גט על הבעל. ולפי דרכו, בתשובה סי' לא, כתב החכם צבי: "...אבל לענין עיקר הכפיה וודאי לא נעלם ממכ"ת דאפילו במומר איכא פלוגתא אי כייפינן אי לא, ומי יכניס ראשו לעשות במקום מחלוקת שהוא כמרבה ממזרים בישראל ח"ו. הא מיהא נוכל לכופו שיוציא כל נדונייתא מידו, כמ"ש הראשונים והאחרונים ז"ל והאישה אינה צריכה שבועה דאנן סהדי דכדין מואסת בו, וג"כ נוכל להשביעו בשבועות חמורות ובכל אלות וקללות האמורות בתורה שלא ירחיק ממנה נדוד, ואם לא ירצה להשבע, אלא יאמר שרצונו לברוח ממנה, בכך כופין אותו אליבא דכ"ע בשוטים, שהרי הוא מונע ממנה כל עניני אישות שהם שארה כסותה ועונתה. ובזה מיושב, שאף שהרא"ש ז"ל הרחיק הכפיה באומרת מאיס עלי, בשתי ידיים, עכ"ז כתב בכלל מ"ג סי' י"ג ואישה שבעלה רוצה לילך לארץ אחרת נכון וראוי לכופו לתת גט לזמן, שאעפ"י שבדין מאיס אין כופין, אבל בהולך לו ומונע ממנה כל עניני אישות כופין אליבא דכ"ע. ומה שהוצרך לגט לזמן לפי שיש רשות לבעל לצאת מן העיר כל אחד לפי מה שהוא, כמ"ש בפרק אף על פי. ונמצא שאם ישהא יותר מהזמן הראוי, הרי הוא מונע ממנה כל עניני אישות והגט מעושה כדין. אבל במדינות הללו שאין נוהגין ליתן גט על זמן קשה הדבר לכוף לגרש מיד, שהרי הלה

פרופ' עמיחי רדזינר,
הפקולטה לתשפטים,
אוניברסיטת בר-אילן

הרחבת הרחקותיו של רבינו תם בפסיקת בתי הדין

ברי שהמחוקק
לא סבר כי
יש לאפשר
את הטלת
ההרחקות
בצורתן
המקורית,
למשל למנוע
את שיתופו
של סרבן
בחי הקהילה
הדתית. עם
זאת, בשנת
2017 זכו
ההרחקות
המקוריות
'להכשר'
מידיו של בית
המשפט העליון

ארבעה צווי הגבלה יוטלו גם הרחקות:⁵ בכלל הרחקות הנזכרות יש לקבוע, שעל כל איש ואישה מישראל וכל הנלווים אליהם להימנע מהדברים הבאים: 1. שלא לדבר עמו כלל. 2. שלא לשאת ולתת עמו הן במסחר, הן בכל משא ומתן של ממון. 3. שלא לארחו ולהאכילו ולהשקותו. 4. שלא לבקרו בחוליו. 5. שלא להושיבו בבית הכנסת. 6. שלא להעלותו לתורה. 7. שלא לאפשר לו לומר קדיש. 8. שלא לתת לו לעבור לפני התיבה. 9. שלא לשאול בשלמו. 10. שלא לחלוק לו כבוד כלל, ולהתרחק מעליו ככל האפשר. כאמור, ר"ת מדגיש בדבריו כי רשימת ההרחקות שמנה אינה רשימה סגורה: "ועוד יוסיפו חומר ברצונם על כל אדם". הרכבים שונים אימצו המלצה זו ופיתחו הרחקות חדשות, לרבות כאלה שר"ת לא יכול היה להעלות על דעתו.⁶ בדברים שלהלן ברצוני לעמוד בקצרה על שלוש הרחקות כאלה שנוצרו בשנים האחרונות.

1. הרחקות על אסירים

אחת הבעיות הקשות שבית הדין מתמודד איתן היא בעיית סרבני הגט המצויים במאסר. לצורך הדין, אין זה משנה אם הם מצויים בכלא בגין סרבנות גט קשה, או שהם בכלא בגין עבירות פליליות ובמקביל מסרבים לתת גט. כזכור, בשנת 1995 נחקק חוק קיום פס"ד.⁷ בסעיף 3 הוא נתן לבית הדין את הסמכות

ידועה מאד תשובתו של רבינו תם (ספר הישר, סימן כד. וראו ברמ"א לאהע"ז קנד כא) בה קבע כי גם במקום בו לא ניתן לכפות גט הרי שניתן להתרחק מן המסרב לגרש את אשתו, ולגזור "שלא יהו רשאים לדבר עמו לישא וליתן עמו להאריחו ולהאכילו ולהשקותו וללוותו ולבקרו בחלותו. ועוד יוסיפו חומר ברצונם על כל אדם, אם לא יגרש ויתיר אותו האיש את הילדה הזאת".¹ הרחקות אלה מוצגות בדברי ההסבר לחוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995 (להלן: חוק קיום פס"ד), כבסיס ההלכתי להצדקת השימוש בצווי ההגבלה המנויים בחוק, אולם ברי שהמחוקק לא סבר כי יש לאפשר את הטלת ההרחקות בצורתן המקורית, למשל למנוע את שיתופו של סרבן בחיי הקהילה הדתית. עם זאת, בשנת 2017 זכו ההרחקות המקוריות להכשר מידיו של בית המשפט העליון.² יש להעיר כי השימוש בהרחקות אלה אינו דבר נדיר והוא הולך ומתרחב בשנים האחרונות,³ לצד הטלת צווי ההגבלה מכח החוק או בנפרד מהם, בפרט כלפי סרבנים שומרי מצוות.⁴ כך, למשל, קבע בית הדין בתל-אביב כי לצד

1. ההדגשות בצייטוטים המובאים להלן אינן מופיעות במקור. אם לא נאמר אחרת, פסקי הדין פורסמו במאגר 'נבו'.
על תשובה זו ופרשנותה, על השימוש בה במהלך הדורות ועל תפוצתה בפסיקת בתי הדין בימינו ומעמדה במשפט הישראלי ראו: עמיחי רדזינר, "שוכו של רבנו תם: הטלת הרחקות דתיות, חברתיות וכלכליות על סרבני גט בבתי הדין הרבניים", שנתון המשפט העברי לא (תשפ"א-תשפ"ב), עמ' 179-260.
2. בג"ץ 5185/13 פלוני ועודד גז' נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים.
3. בידי יש עשרות רבות של פסקי דין כאלה. למספר זה תתכן חשיבות לאור דברי השופט הנדל (פסקה 13 בבג"ץ הנ"ל), אך השוו לדבריו של השופט עמית (פסקה 6 לדבריו שם).
4. עובדה זו אכן עלתה בבג"ץ הנ"ל, הן בידי השופט דנציגר, שהיה בדעת המיעוט וסבר שאין מקום להרחקות במשפט

הישראלי, שראה בכך בעיה (פסקאות 26-28 לדבריו), והן בידי השופט עמית שלא ראה בכך בעיה (פסקה 9 לדבריו).
5. תיק 1164937/2.
6. בתי הדין מזכירים מדי פעם בדיניהם שני סעיפים נוספים בשולחן ערוך: יורה דעה, סימן שלד, סעיף א, העוסק בנידוי מי שלא מצייט להלכה; חושן משפט, סימן יט, סעיף ג, העוסק בנידוי וחרם על מי שאינו מצייט לפסק דין.

יש למנוע מן
הבעל את
הפריווילגיות
הניתנות לו
כעת כאסיר
דתי: לא
לצרפו למניין,
לאסור עליו
השתתפות
בכנסי תורה
ובשעורי תורה,
אסור להעלותו
לתורה או לתת
לו להעביר
שעורי תורה
ולשמש כגבאי,
כמבואר
בהלכה לסרבן

”

לשלוח סרבנים למאסר ללא המגבלות שהיו על כך בסעיף 6 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, אולם הוא לא הכיל כלים לטיפול במי שכבר מצוי במאסר. כלים אלה הגיעו לחוק רק בתיקון שנחקק בשנת 2000.⁷ אולם כבר כשנה קודם לכן פיתח בית הדין הרחקות ייחודיות לאסירים, אותן ממילא ניתן לאכוף רק בכלא. הן מופיעות במשפט קצר בדברי בית הדין הגדול כשאשר את פסיקת בית הדין האזורי.⁸ מדובר היה בסרבן שומר מצוות שכבר ישב שלוש שנים בכלא ובית הדין הבין שיש להקשיח את תנאי מאסרו, אולם לא היו בידיו כלים לכך. בית הדין קובע שמול "בעל המנצל את הפריווילגיות ההלכתית של הגט שבידו, ע"מ לשלול ממנה את חירותה ואת כבודה... יש למנוע ממנו פריווילגיות בעיני דת - מעבר למקובל אצל אסירים אחרים - כפי שצווה ביה"ד האזורי בנדון, וזאת על מנת שסוף סוף תשוחרר האשה מן המאסר הכפוי שגזר עליה". אותו הרכב חוזר על דברים דומים לאלה כשלושה חודשים מאוחר יותר.⁹ במפנה העשורים של שנות התשעים והאלפיים אנו מוצאים שימוש בכלי זה בכמה פסקי דין.¹⁰ כך, למשל, בית הדין באשקלון פוסק בשנת 2000 שורה של סנקציות ומצדיק אותן על בסיס ההרחקות:¹¹

לשלול מן המערער את זכויותיו הדתיות כפי שמוקנות לו כיום בכלא, ע"פ המובא בשולחן ערוך אהע"ז קנ"ד כ"א... יש למנוע מן הבעל את הפריווילגיות הניתנות לו כעת כאסיר דתי: לא לצרפו למניין, לאסור עליו השתתפות בכנסי תורה ובשעורי תורה, אסור להעלותו לתורה או לתת לו להעביר שעורי תורה ולשמש כגבאי, כמבואר בהלכה לסרבן כגון דא... אנו מבקשים שמנהל בית הכלא יפעיל סמכותו האדמיניסטרטיבית, וישלול מן האסיר הנ"ל את האפשרות: א. להעביר שיעורים, הרצאות או כל

פעילות אחרת בפני האסירים. ב. לגשת לספריה ולהשתמש שימוש כל שהוא בספריית הכלא. העובדה שהחוק תוקן בשנת 2000 לא מנעה מבית הדין להמשיך ולהפעיל את ההרחקות הקלאסיות על אסירים שומרי מצוות. ידוע במיוחד, בעיקר בשל העובדה שהוגשה בו עתירה (בג"ץ 1677/09), המקרה של אחד מסרבני הגט הותיקים בישראל. לאחר מאסרו, ולצד הקשחת תנאי המאסר לפי התיקון לחוק, הטילו עליו במהלך השנים בתי הדין שורה של הרחקות:¹² איסור צירופו למניין, מניעת השתתפות במסגרות לימודיות ושליחת קבלת אוכל בכשרות מהודרת ("על פי דין ההרחקות של רבנו תם, רשאי הציבור לא לקיים כלפיו את החיובים ההלכתיים הבסיסיים ביותר - לא ללמדו תורה, לא למול את ילדיו, לא לקוברו בקבר ישראל, ועוד. נמצא כי ודאי וודאי כי רשאי הציבור שלא לטרוח עבורו בהכנת אוכל בכשרות מהודרת"). כפי שקרה לימים בבג"ץ עודד גז, גם כאן בית המשפט העליון לא התערב בפסיקות אלה (אך קבע ששירות בתי הסוהר אינו חייב למלא את הוראת בית הדין ולהפעיל את ההרחקות על האסיר), ובתי הדין המשיכו להפעילן. סביר מאוד שפעילותם זו היא שהביאה בסופו של דבר לכך שמגבלות על חיי הדת של אסירים הוכנסו בשנת 2017 לחוק.¹³

2. מניעת סיוע משפטי

במקרה זה מדובר ברעיון יצירתי למדי של בית הדין, ומדובר בסנקציה שיכולה להיות יעילה כלפי כל סרבן, ללא קשר למידת שמירת המצוות שלו. עם זאת, מדובר בחידוש המעלה שאלות משפטיות החורגות מתחום דיונו של מאמר זה. בשנת 2008 הוציא ביה"ד הגדול צו מאסר לסרבן גט וכן קבע כי "במקביל להטלת המאסר, אנו מטילים בזה על הבעל סרבן הגט, את ההרחקות ההלכתיות שקבע רבנו תם, והמובאות ברמ"א אבן העזר סימן קנ"ד".¹⁴ בית הדין מונה שורה של הרחקות ובכללן: אנו פונים לקהילות ישראל לדייני ולרבני ישראל בכל אתר ואתר, לנהוג את ההרחקות הללו, ולמנוע מן הבעל כל סיוע כלכלי וכל קשר גשמי ומשפטי, עד אשר יקיים את פסק דינו, ויתן גט לאשתו ללא תנאי וללא שהיה. אנו פונים לבתי הדין בכל אתר ואתר, ומודיעים להם בזה, כי הבעל חוייב בגט על ידינו, ועליו לתת את הגט מיידית. אין לתת לבעל כל סיוע הלכתי או משפטי, ואין לאפשר לו לקבל היתר

12. הן נזכרות בערעור 8455-64-1 (ושם מוצגות במפורש כ"הרחקות דר"ת"), בערעור 809968/2 וכן בבש"פ 4072/12 (פסקה 4).
13. סעיפים 2(א)(7)-(י) - 2(א)(7)(יב) לחוק קיום פס"ד (תיקון מס' 8).
14. ערעור 034522292-23-1.

7. ס' 2(א)(7) וס' 3 לחוק קיום פס"ד וראו דברי ההסבר להצעת החוק (תיקון - צווי הגבלה נגד אסירים ועצורים), התשנ"ט-1999, העומדים על חוסר הכלים לטיפול באסירים. עם זאת, דברי ההסבר גם עומדים על כך שההצעה מנסה "שלא לפגוע בזכויות הכלוא יתר על המידה", ועל כן היא מחריגה, למשל, מן הסעיף המאפשר שלילת ביקורים, את ביקורו של "איש דת" (סעיף 2(7)(ג)). מכאן יש מקום לשער שהמחוקק לא העלה על דעתו באותו שלב למנוע זכויות דתיות, מה שאכן אירע בהמשך, כפי שנראה להלן. לפי הרב דיכובסקי ("אכיפת גירושין" תחומין כה 132, 146), סעיפים אלה נחקקו לאור הערותיו בפס"ד משנת 1998, שעמד על חוסר הסמכות של בית הדין להקשיח את תנאי המאסר של סרבן גט שנכלא על עבירות פליליות חמורות.
8. ערעור 009150145-21-1. תקציר פורסם בהדין והדיין 2, 8 (2003).
9. תיק נז/145, מובא בעבודת הדוקטור של טו"ר רחל לבמור (אוניברסיטת בר-אילן, תשע"א), עמ' 173-174.
10. ראו לבמור, שם, בעמ' 167-174 ובהערה 385.
11. לבמור, שם, בעמ' 167-168. על פסיקה זו הוגשה העתירה בבג"ץ 1046/01.

הרב מימון מציג את הקהילות הווירטואליות כתחליף אפקטיבי לקהילה הקלאסית "ואפילו קצת יותר". אכן, אין ספק שגם כאן מדובר בסנקציה היעילה גם כלפי סרבן שאינו שומר מצוות, וכי בתנאים של היום מדובר כנראה בסנקציה שעשויה להיות יעילה במיוחד, בפרט משום שהיא מביאה את המידע על הסרבן ועל התנהגותו לקהל עצום ובמהירות גדולה.

הסנקציות הללו הן סנקציות בנות מאות שנים. קוראים להן בהלכה 'הרחקות דרבנו תם'. במאות הקודמות זה עבד בצורה שבה אדם שסירב להשמע לבית הדין ולשחרר את אשתו מעגונותה, אז בית הדין היה מורה לקהילה שלא לאפשר לסרבן להיות חלק מהקהילה - לא להיות בבית הכנסת, לא להגיד קדיש וכד'.

בדורות האחרונים יש לזה קצת פחות אפקט, כי לא כל האנשים עושים שימוש בקהילה, אבל הרשתות החברתיות בעצם משלימות את הפער הזה. ההרחקות האלה הן בנות מאות שנים. הטכנולוגיה נתנה לנו את הכלי להפוך אותן לאפקטיביות כפי שהן היו בעבר לפחות ואפילו קצת יותר.

הרב מימון מציג את הקהילות הווירטואליות כתחליף אפקטיבי לקהילה הקלאסית "ואפילו קצת יותר". אכן, אין ספק שגם כאן מדובר בסנקציה היעילה גם כלפי סרבן שאינו שומר מצוות, וכי בתנאים של היום מדובר כנראה בסנקציה שעשויה להיות יעילה במיוחד, בפרט משום שהיא מביאה את המידע על הסרבן ועל התנהגותו לקהל עצום ובמהירות גדולה. יעילותה והיקפה אלו של הסנקציה נתפסות גם בעיני הדיינים כדבר ההופך אותה ל"קצת יותר", כלשונו של הרב מימון, קשה מההרחקות הקלאסיות - אף שברור שגם הן כרוכות בפרסום שם הסרבן כדי שיוכלו להתרחק ממנו בקהילתו, ואף שברור שבתנאי ימינו מידע זה ממילא יופץ במקרים רבים במהירות רבה ובהיקפים גדולים - ולכן השימוש בה מוגבל במקרים שבהם ההרחקות הרגילות וצווי ההגבלה לא סייעו או שאינם רלוונטיים (בפרט כאשר ברח הסרבן מן הארץ והוא מסרב להתייצב לדין בעניינו). כך, במקרה שבו נפתח פרק זה הותר הפרסום רק כחצי שנה לאחר שהוטלו שורה של הרחקות וצווי הגבלה שלא הוכחו כיעילים;²⁰ כך במקרה שבו הותר פרסום מוגבל לצורך מימוש ההרחקות,²¹ אולם "לאחר התייצבות הבעל וסירובו הננו מבהירים כעת כי ניתנת רשות לאישה גם

מאה רבנים, או כל מסמך אחר שיסייע לו לשאת אשה על אשתו.

ניסוח מעניין של רעיון זה, על בסיס נוסח ההרחקות ברמ"א, הוצג בפסק דין משנת 2015.¹⁵ הבעל מאוים כי במידה וימשיך במרדו, על בית הדין לשקול לפעול נגדו בצווי הגבלה, ובכל דרכי הרחקה דרבינו תם, כולל לאסור על כל איש מישראל לעשות עימו טובה ובכללם המייצגים אותו.

בשנת 2018 הטיל בית הדין בחיפה שורה של הרחקות וצווי הגבלה על סרבן גט, ולאחר מכן קרא לסיוע המשפטי שלא לסייע לסרבן.¹⁶ גם כאן אנו מוצאים ניסיון לקדם רעיון זה בחקיקה: ביוני 2018 מוגשת הצעת חוק לתיקון חוק קיום פסקי דין של גירושין המציעה "להוסיף על ההגבלות שניתן להטיל מכוח החוק כיום על סרבן גט, הגבלה נוספת שעניינה קבלת סיוע משפטי במימון המדינה מכוח החוק".¹⁷

3. ביוש (שיימינג) ברשת

לאחר שהתיר בית הדין בחיפה "לפרסם בכל מקום אפשרי את תמונת הבעל פרטיו וכתובתו וכן כל פרט אחר העשוי לסייע למבקשת",¹⁸ התראיין הרב אליהו מימון, מנהל אגף העגונות בהנהלת בתי הדין הרבניים, ואמר:¹⁹

15. מדובר בדעת המיעוט בתיק 670624/9, תקציר פורסם בהדין והדיין 7-6, 40 (2015). לדעת הרוב שם לא ניתן היה לחייב את הבעל בגט, למרות העובדה שהוא חי עם אישה אחרת ויש לו ממנה ילדים, משום שזכותו להתנות את מתן הגט בדרישות כלכליות.

16. תיק 1078402/11. כמה חודשים מאוחר יותר מעלה הרב אושינסקי קריאה עקרונית לסיוע המשפטי להפסיק ולייצג "סרבני גט קשים" (תיק 514847/9). בהערה שם מובאת תגובת הסיוע המשפטי שממנה עולה כי בכוונתו אכן למנוע סיוע במקרים שונים של סרבנות, לאחר שיקול דעת.

17. מתוך דברי ההסבר להצעת חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון - הגבלת זכויות לקבלת סיוע משפטי במימון המדינה לסרבני גט), התשע"ח-2018.

18. תיק 1078402/11.

19. ריאיון בכאן רשת ב', 5.6.2018, <http://journalism.co.il/8760>.

20. תיק 1078402/11.

21. ערעור 975433/10.

אם תוך 20 יום לא תוגש הודעה מטעם הבעל על הסכמתו לתת גט, יפרסם בית הדין את פרטי הבעל ותמונתו בתפוצה רחבה גם באינטרנט לרבות באזור מגוריו, ויבקש מהציבור סיוע ללחוץ על הבעל בכל דרך חוקית כדי שייתן גט ללא כל עיכוב.

הרחקות כלל. על כן הוא מציע שיש להבחין בין פעולה אקטיבית של בית הדין לבין יוזמה פרטית של האישה או של גורמים אחרים להפיץ את המידע על אודות התנהגות הבעל. אם תרצו, הוא מציע את ההבחנה בין ביוש "מלמטה", כלומר כיוזמה פרטית של נפגע/ת, כדוגמת me-too, ובין ביוש שההוראה לביצועו מגיעה "מלמעלה", כלומר מבית הדין.²⁹ הסבר זה עדיין אינו מספק, ולו בשל העובדה שגם אם האישה מפרסמת את פרטי הבעל, היה זה בית הדין שהתיר לה לעשות זאת, ואף עודד אותה בצורה מרומזת יותר או פחות לפעול כך. על כן נראה שבית הדין מכיר בכך שהביוש בימינו הוא כלי רב עוצמה שבכוחו לרסק - במובנים שונים - חיי אדם, ובניגוד להרחקות הקלאסיות וצווי ההגבלה המוסרים מן האדם בעת מתן הגט, הביוש ברשת יישאר עימנו כנראה גם הרבה לאחר מתן הגט. ועוד, בניגוד להרחקות ולצווים המוגבלים והמפוקחים, הביוש עלול להביא אנשים שונים לפעולות על דעת עצמם כנגד הסרבן. אסיים גם דיון זה בהשפעה על יוזמת חקיקה. לאחר פסיקת בג"ץ פלוני וגו הוגשה לכנסת הצעת חוק להוספת סעיף לחוק קיום פסקי דין:³⁰ רשאי בית הדין הרבני, בצו הגבלה, להורות על פרסום ברבים של שמו ותמונתו של מי שניתן נגדו הצו, בין היתר באתר אינטרנט שנועד לשם כך. דברי ההסבר להצעה מציינים כי פרקטיקה זו אף נהוגה זה מכבר בכל הנוגע מי [כך?] שקיבל פסק דין לחיוב או לכפיה, ונמלט מן הארץ, ששמו ותמונתו מפורסמים באתר האינטרנט של בתי הדין הרבניים, ואין זה אלא מתבקש כי לא יהיה הבדל בין שמעגן את בן או בת זוגו, בין אם הוא בארץ ובין אם הוא מחוצה לה. ■

29. השוו להסתייגויות של השופטים דנציגר ונאור בבג"ץ פלוני וגו. הם טוענים שאף שביה"ד יכול היה כמובן לפרסם בפסה"ד את פרטי המעגן, הוא "לא היה מוסמך לשלוח באופן אקטיבי את החלטתו לקהילות ברחבי העולם", זאת אף על פי שהם ודאי מודעים לכך שהמידע הזה היה מגיע לקהילות הרלוונטיות ממילא. מנגד, השופט רובינשטיין תומך שם בביוש רק כשהוא נעשה בפיקוח מדינתי. השופט עמית, שם, מעלה את השאלה לגבי סמכות שימושו של ביה"ד ברשתות חברתיות וכדומה, אולם אינו מכריע בה.

30. הצעת חוק בתי דין רבניים (קיום פסקי דין של גירושין) (תיקון - מרשם סרבנים אינטרנטי), התשע"ח-2017, סעיף 1. להצעה זו הוגשה חוות דעת מסויגת של הייעוץ המשפטי של ועדת חוקה. בין היתר מוצע שם לשקול את הגורמים הבאים: ההשפעה על ילדי הזוג, הפגיעה הבלתי הפיכה בשמו הטוב של הסרבן ובעיית מחיקת הרישום האינטרנטי לאחר מתן הגט. מוצע שם כי אם תתקבל הצעה, יש לשקול להפעיל את סנקציית הרישום רק לאחר הפעלת סנקציות אחרות וכישלונן. כאמור, כך עושה ביה"ד גם כיום.

לפרסם את תמונת הבעל, עם פרסום פסק הדין;²² וכך בשורה ארוכה של מקרים שבהם נמלט הסרבן לחוץ לארץ.²³ יש לציין כי ישנם הרכבים הפוסקים כי יש לפעול בצורה מדורגת גם כאשר הסרבן מצוי בחוץ לארץ. למשל, בית הדין בירושלים פסק:²⁴ בית הדין פונה בזאת לרבנים ולראשי הקהל במקום מגוריו של הבעל, שיעשו את הנדרש כדי להביא את הבעל לתת גט לאשתו, ואם יעמוד בסירובו יש להרחיקו מהקהילה ולאסור עליו להיכנס לבית הכנסת ולכל מוסד אחר של הקהילה, ולהימנע ממשא ומתן עמו ולנהוג עמו בכל הרחקות דר"ת כמבואר ברמ"א אה"ע סי' קנד סעיף כא, ובכל אמצעי כפייה המתאימים על פי חוק.

אם תוך 20 יום לא תוגש הודעה מטעם הבעל על הסכמתו לתת גט, יפרסם בית הדין את פרטי הבעל ותמונתו בתפוצה רחבה גם באינטרנט לרבות באזור מגוריו, ויבקש מהציבור סיוע ללחוץ על הבעל בכל דרך חוקית כדי שייתן גט ללא כל עיכוב. ניתן על כן לומר שפרסום פרטי הסרבן ותמונתו בהיקף רחב באינטרנט וברשתות החברתיות הוא התפתחות של ההרחקות ומבוסס עליהן, אולם נתפס גם בעיני בית הדין כחמור מן ההרחקות הקלאסיות. מדוע? ברור שלמי שסובר כשיטת מהרי"ק (שו"ת מהרי"ק, שורש קב ושורש קלה), לפיה ההיתר בהרחקות הוא משום שהסרבן יכול ללכת למקום אחר, יש בעיה בביוש האינטרנטי.²⁵ אך גם אם דחו גישה זו דיינים בדיונים על צווי ההגבלה ועל הרחקות "רגילות", ייתכן שהם חוששים לה בביוש שחל על כל העולם כולו, כפשוטו.²⁶ אם כך הוא, ייתכן שזה גם ההסבר לאותם מקרים שבהם בית הדין נמנע מלפרסם בעצמו את פרטי המעגן ותמונתו, אלא קובע כי האישה יכולה לעשות זאת.²⁷ הצעה זו הציע הרב יצחק מאיר יעבץ.²⁸ הוא אומנם יוצא מנקודת הנחה שיש להטיל הרחקות בכפוף למגבלת מהרי"ק, אולם מודע לכך שבימינו ממילא לא ניתן להגביל את תעבורת המידע ולכן לכאורה לא ניתן להטיל היום

22. שם. וראו גם תיק 1164937/9.

23. ראו למשל תיק 1-21-1069751, תקציר פורסם בהדין והדיין 8-7-2020.

24. תיק 1069751/1, תקציר פורסם בהדין והדיין 8-7-2020.

25. ראו הרב דוד לאו "כפיית גט באמצעות מאסר" כנס הדיינים התשע"ח, עמ' 307. במאמרי הנזכר לעיל אני מראה כי נוסח המהרי"ק הוא ככל הנראה נוסחו המקורי של ספר הישר.

26. כך, הרב לביא ("הרחקות דר"ת" ושליטת רשיון נהיגה במקרים בהם אין חיוב לגרש" שורת הדין ה, עמ' רעא) חולק על שיטת הרב גולדברג (גט מעושה, עמ' רצה) בנוגע לבעייתיות שבשליטת רשיון נהיגה, אולם סבור שהפרסום באינטרנט חמור מהרחקות (בפסה"ד הנזכר לעיל בהערה 24).

27. למשל בתיק תיק 1078402/11.

28. הרב יצחק מאיר יעבץ "עשיית 'שיימינג' לסרבן גט" תחומין 307 לו.

ניכור הורי? לא תמיד...

ניכור הורי נהפך לסייט של המערכות המשפטיות והטיפוליות העוסקות בגירושין. עם עליית אחוז הגירושין בכל המגזרים במדינת ישראל, יש גם עלייה בגירושין בעלי קונפליקטואליות גבוהה. אחת התופעות הקשות בגירושין אלה היא ניכור הורי, כאשר ילד או ילדים שבמשמורת צד אחד מסרבים / מתנגדים / מערימים קשיים בסדרי שהייה עם ההורה השני.

לאור חומרת המצב, יש נטייה מהירה (מדי) לשפוט את ההורה המשמורן, ולהטיל עליו את כל האחריות על כך שהילד/ילדים לא מבקר/מבקרים, ומיד עולה טענה של הסתה, טענה שההורה הלא משמורן מעלה במהרה. התגובה של בית הדין במטרה לא לאפשר את הנצחת המצב והפיכתו לכרוני היא לעיתים קשה מאוד: הטלת קנסות וסנקציות שונות על ההורה המשמורן, איום גלוי/סמוי להעברת משמורת ועוד.

מטרת מאמר זה היא להדגיש, שיש להגיע לידי אבחנה מبدלת באשר למקורות הסרוב לבקר את ההורה הלא משמורן, ולא להגיב בצורה כמעט אוטומטית בהאשמת ההורה המשמורן.

בית הדין בעצמו או כשנעזר בשירותי הרווחה או במומחה צריך להשתכנע שההאשמות להסתה מבוססות, ושאינן להורה הלא משמורן אחריות למצב העגום שנוצר.

ניכור הורי (באנגלית Parental Alienation) היא תופעה שמתרחשת על רקע פרידה ו/או גירושין בין ההורים. אין לה עילה ברורה. לרוב ההורה המנוכר הוא האב (אך לא תמיד).

התופעה תוארה על ידי ריצ'רד גרדנר כשהדגיש את התפקוד האקטיבי של ההורה המשמורן (על ידי הסתה ושטיפת מוח) כנגד ההורה השני.

כבר בתקופת גרדנר ואחריו אכן היו ויכוחים בין אנשי המקצוע כי גרדנר תאר את התופעה כסינדרום, ועל כך היו חילוקי דעות גדולים. בסופו של דבר, יש הסכמה שהתופעה קיימת מבחינה קלינית, גם אם לא ניתן לכנות אותה כסינדרום נפשי. ואכן היא לא מופיעה כלל במיון המקובל של הפרעות נפשיות (DSM5).

מאז היתה ספרות מקצועית ענפה אשר חזרה על הממצאים של גרדנר. מאמר בעברית של זאב ברגמן ואליעזר ויצטום (1) מסכם יפה את גרדנר וכן מאמר של איריס ברנט (2) מסכמים את הידוע כיום על התופעה.

אכן אסור לשגות בהכללות יתר. יש מקרים בהם הניכור נובע מאירועים שיש להם השפעה שלילית על הילד מצד ההורה המנוכר, כגון היעדרות מחיי הילד, התעללות נפשית, התעללות פיזית.

לעיתים קשה להבחין כי לעיתים הילד(ים) מעורב(ים) יתר על המידה בסיכסוך שבין

”

לאור חומרת המצב, יש נטייה מהירה (מדי) לשפוט את ההורה המשמורן, ולהטיל עליו את כל האחריות על כך שהילד/ילדים לא מבקר/מבקרים, ומיד עולה טענה של הסתה, טענה שההורה הלא משמורן מעלה במהרה.

”

**יש להגיע לידי
אבחנה מבדלת
באשר למקורות
הסרוב לבקר
את ההורה
הלא משמורן,
ולא להגיב
בצורה כמעט
אוטומטית
בהאשמת
ההורה
המשמורן.
בית הדין בעצמו
או כשנעזר
בשירותי
הרווחה או
במומחה צריך
להשתכנע
שההאשמות
להסתה
מבוססות, ושאינן
להורה הלא
משמורן אחריות
למצב העגום
שנוצר.**

קומתו בעיניהם, ועושה את הכל לכישלון הקשר. בית הדין התחיל לקנוס את האם על כל מפגש שלא התקיים.

אנשי מקצוע נכנסו לעובי הקורה, ראינו את ההורים, את הילדים (כולל הבגירים), נוכחו בבית האב בזמן ביקור הילדים.

התמונה שהצטיירה בהדרגה היתה שבעצם תקופה ארוכה האב לא עסק בילדיו, גם כשההורים היו נשואים. הוא מיעט לשחק איתם, לבלות איתם, לעסוק בהעשרתם, כגון סיפורים, ספרים ועוד. הוא טען שמאד עסוק בעבודתו, נראה היה טיפוס קר ומרוחק למדי. לעומת זאת האם יצרה קשר פעיל ומהנה עם הילדים שחשו קירבה מיוחדת אליה.

המצב לא השתפר בהתבגרותם של שני הילדים הגדולים ועוד יותר בבגרותם. הם תיארו את אביהם כדמות מרוחקת ולא מתעניינת בהם. הביקורים היו בחוויתם ריקים לחלוטין, הם חשו שהאב לא ממש מתעניין. לכן תדירות המפגשים הלכה ופחתה בהדרגה.

באשר לביקורים של הילדים הצעירים גם הם התלוננו ש"אבא לא פנוי", "הוא מדבר בטלפון", בעצם הם תארו שוב שהביקורים הם סתמיים. הילדים לא דיווחו על הסתה של האם כנגד האב, אלא להיפך, היא תוארה כמשקיעה בשינוע הילדים ללכת לבקר את האב.

האם בדעה שהילדים כלל לא נהנים אצל האב, ושהאב זקוק להדרכה על מנת שיהיה תוכן מהנה לזמני השהייה בביתו. אשתו החדשה כנראה לא פנויה לילדים.

חוות הדעת שניתנה בסופו של דבר שללה את האפשרות שמדובר בניכור הורי, והמליצה על הדרכת האב וטיפול דיאדי שלו עם שני ילדיו.

מקרה זה ממחיש את ההכרח להעמיק בבדיקה ובחקירה כשילדים לא מגיעים לביקורים אצל ההורה הלא משמורן. יש אפשרות שמדובר בניכור הורי, אך ישנן אפשרויות נוספות, וטעות לחשוב בצורה חד מימדית בסוגיה.

מקורות

- 1) זאב ברגמן ואליעזר ויצטום "חטיפת ילד בידי הורה והתיסמונת של התנכרות להורה" שיחות, ט (2) 1995 (ניתן להוריד במרשתת).
- 2) איריס ברנט: שינויים חברתיים- תיסמונת ההורה המנכר ותהליכי קבלת החלטות, פסיכואקטואליה 2013.
- 3) ראה למשל נעמה מישר: השתרשות תאוריית הניכור ההורי בשיח המשפטי בישראל 2004-12-11 אתר פסק דין.

ההורים, ולעיתים קשה להזדהות עם צד זה או אחר, אך לעיתים קרובות שני ההורים נושאים באחריות של חשיפת הילד למאבקים שביניהם, ולא דווקא ההורה המשמורן. לכן יש הכרח בבדיקה מדוקדקת ומעמיקה של הצדדים, של הילדים, והבנת התהליכים שהביאו לניכור.

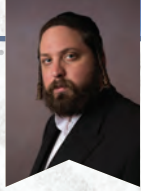
יש להיזהר מהכללת יתר, ההורה המנוכר בקלות יכול להאשים את ההורה השני בהסתה ובאחריות לניכור, בלי לקחת אחריות כל שהיא על חלקו ביצירת התופעה.

להלן נביא מקרה (שפרטיו שוננו אך יתכן שהקורה המנוסה ימצא דימיון למקרה שהכיר. לצערנו המקרים רבים והרבה מהם בעלי מאפיינים דומים) שבזמנו הגיע לבית דין בדרום הארץ.

בני זוג עם 4 ילדים נפרדו באווירה קונפליקטואלית קשה כשהבעל / האב עזב את הבית אחרי קשיים רבים שלהם נחשפו במידה רבה הילדים. בן אחד היה כבר בגיר עם פרידת ההורים, ובת אחת הגיעה לבגרות שנתיים לאחר מכן. הביקורים של שני הילדים הקטנים (בני 12 ו 10) אצל האב התנהלו בקשיים רבים. הם לעיתים כלל לא הגיעו, לעיתים טענה האם שהם חולים, הם איחרו לביקורים והגיבו לטענת האם בצורה קשה: התנגדות עזה לבקר את אביהם, ואחרי הביקור טענות רבות ביחס לאווירה ולתוכן של המפגשים עם האב ועם אשתו החדשה (האב התחתן שוב).

הילדים חזרו וביקשו להפסיק לראות את אביהם. האב עירב כמה פעמים את בית הדין בקשיים האלה בטענה שאין לו ספק שהילדים אוהבים אותו, רוצים אותו, אלא שהאם מסיתה אותם כנגדו, מנמיכה את

טו"ר משה ליבוביץ

משפטן, עורך ראשי גיליון משפט צדק
בעלים משרד טוענים רבניים משה ליבוביץ

תכליתו של
מאמר זה היא
לעורר חשיבה
בקרב מייצגים
ומתדיינים לטעון
טענות יצירתיות
רלוונטיות בעת
ההתדיינות על
קביעת מועד
הקרע, כאשר
אין ספק כי
העלאת טיעונים
יצירתיים
רלוונטיים
גם יניבו פרי
בפסיקת דיני
ישראל.

המועד והקרע

של פירוד בין הצדדים, ובה אין כל היגיון או סיבה לקבוע כי חל שיתוף בין בני הזוג. במדינת ישראל גירושין בין יהודים נעשים אך ורק בהתאם לכללי הדין העברי⁴. בדין העברי קיימות סיבות רבות לעיכוב הסדרת הגירושין באופן פורמאלי, למרות שאין כבר כל קשר בין בני הזוג. מצב שמוכר בכינוי "נישואין על הנזיר" - למשל במצב בו אחד/ת מבני הזוג מעוניין בשלום בית, ואינו מוכן לקבל את בקשת בן/ת הזוג לגירושין. יהיה על בית הדין הרבני לברר את עילות הגירושין של הצד התובע גירושין טרם פסיקת גירושין והסדרתם. רק לאחר שבית הדין סיים את מלאכת הבירור ונתן פסק דין יצאו הגירושין לפועל⁵. כלומר בהנחה שהצדדים נפרדו ולאחר הפירוד ארך הליך גירושין שנתיים עד לביצוע הגירושין בפועל, הרי שעל פי החוק היבש

אחד מסלעי המחלוקת ברבים מהליכי הגירושין הוא קביעת מועד הקרע. מועד הקרע הוא כינוי למועד בו מסתיים השיתוף בין בני זוג שסיימו את קשר הנישואין.

על פי החוק¹ כל רכוש שצובר מי מבני הזוג מיגיעה אישית (למעט מתנות או ירושה) החל מיום הנישואין ועד לפקיעתן נמצא בבעלות משותפת גם של בן הזוג השני. בדר"כ על מועד תחילת השיתוף אין מחלוקת², שכן יום הנישואין הוא חד משמעי, אולם לעניין מועד סיום השיתוף יש מקום נרחב למחלוקת. אמנם בחוק נאמר כי מועד סיום השיתוף יחול במועד פקיעת הנישואין³, אבל לא פעם פקיעת הנישואין הפורמאלי הוא לאחר תקופה לא מבוטלת

1. בסעיף 5(א) לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 נקבע "עם התרת הנישואין או עם פקיעת הנישואין עקב מותו של בן זוג זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג".
2. למעט מקרים בהם טרם הנישואין חיו בני הזוג כידועים בציבור ללא נישואין. במקרים שכאלו ניתן לטעון כי מועד השיתוף חל מעת שהצדדים הוכרו כידועים בציבור, ועוד טרם הנישואין.
3. כלומר סידור הגט.

4. בסעי' 2 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953 נקבע "נישואין וגירושין של יהודים יערכו בישראל על פי דין תורה".
5. בהנחה שפסק הדין יכובד, ככל ולא קיימים הליכי אכיפה שיכולים לערוך תקופה לא מבוטלת. וראו לעניין זה משה ליבוביץ "סנקציות אפקטיביות כנגד סרבניות וסרבני גט" גיליון משפט צדק גליון 6.

במקרה של בני זוג פרודים שניהולו הליך גירושין במסגרתו הבעל ביקש שלום בית, קבע בית הדין הרבני בנתניה, כי עצם הדרישה לשלום בית מלמדת על כך שאין עדיין קרע מוחלט. ולכן השיתוף יחול עד למועד בו הסכימו הצדדים להתגרש

הוכחת נסיבות חריגות במיוחד⁸. ואולי אף להיפך דווקא דרישה לקיים את ברירת המחדל הקבוע בחוק, דהיינו קביעת יום הקרע ביום הגירושין, היא שנדרשת להוכחה.

הפסיקה האזרחית⁹ קבעה מבחנים מוכרים, שעל עיקרם נעמוד מיד כיצד קובעים את יום הקרע. במאמר זה נסקור דעות נוספות, פחות מוכרות, בעיקר פרי פסיקתם של דייני בתי הדין הרבניים, שלא בהכרח תואמות את העקרונות שבפסיקה האזרחית. וזאת כדי לעודד טיעונים יצירתיים ופחות מקובלים, שבהחלט יש מקום להעלות בפני בתי הדין הרבניים בעת ההתדיינות על קביעת מועד הקרע.

הפסיקה האזרחית - סיום השיתוף הכלכלי

להלן נסקור מספר פסיקות מהם עולה כי המוטיב המרכזי לקביעת מועד הקרע המקובל בפסיקה האזרחית הינו הפסקת השיתוף ה"כלכלי" בין בני הזוג. הרציונל במבחן זה ברור, כל עוד מתקיים שיתוף כלכלי בין הצדדים, הרי שהצדדים שותפים.

8. ראו מדברי כב' השופט אליקים רובינשטיין (בע"מ 1681/04) שכתב: בכל הנוגע להסדר איזון משאבים הותר המחוקק שיקול-דעת נרחב לבית-המשפט (סעיפים 6-8 לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973).

דוגמה נוספת ניתן למצוא בבג"ץ 4178/04 פלונית נ' בית הדין הרבני לערעורים, פסקה 12 ציטוט: "סעיף 8 מאפשר גמישות רבה אשר נותנת בידי הערכאה השיפוטית כלים לאזן את הנכסים בין הצדדים באופן הוגן, תוך לקיחה בחשבון של שיקולים כלכליים ואחרים".

גישה זו של הפעלת שיקול דעת רחב אומצה גם ע"י נשיא בית דין הרבני הגדול בדימוס הגר"ש עמר בתיק 1-3369. ראו מדבריו: "סעיף 8.3 לחוק יחסי ממון בין בני זוג, מקנה סמכות לקביעת מועד האיזון לאו דווקא בעת פקיעת הנישואין, ובתי המשפט גם נוהגים כך למעשה, וכך ראוי לנהוג כאן".

9. בית המשפט העליון ובדרכו בתי המשפט המחוזיים ובית המשפט לענייני משפחה.

תקופת ניהול ההליכים בה אין כל שיתוף בין בני הזוג תחשב לתקופת השיתוף, שכן מבחינה פורמאלית הנישואין עדיין לא פקעו. ברור שמצב זה אינו סביר. לשם הסדרת עניין זה קבע המחוקק⁶ כי בנסיבות מסוימות יוכל בית המשפט⁷ להקדים את המועד הקובע לסיום השיתוף, כך שהשיתוף בין הצדדים יחול רק על זמן מוגדר בתוך זמן הנישואין, אבל לא על כל תקופת הנישואין הפורמאלית.

שטח אפור

הדוגמה שהובאה לעיל הינה דוגמה מאוד מובהקת בה ברור שלאחר שבני זוג נפרדו, ולא היה ביניהם עוד כל שיתוף, אין כל סיבה לשתף צד אחד בנכסים שצבר הצד השני. אולם, במקרי גירושין רבים, הנתק או הקרע לא נוצר ברגע אחד, אלא באמצעות תהליך איטי שלפעמים גם לוקח שנים, ואין נקודת זמן ברורה, בה ניתן לקבוע שעד לרגע זה היה שיתוף ומכאן ואילך כבר לא.

לדוגמה אנו עדים לא פעם למקרים בהם למרות שבהם הקשר הזוגי בין בני הזוג נותק, אולם מסיבות שונות הם אינם מעוניינים לפרק את התא המשפחתי. והם ממשיכים לחיות בבית אחד ותחת קורת גג אחת כשני זרים. לפעמים הילדים הם שעומדים בראש מעייני בני הזוג. לפעמים קורת גג שאין בה כדי חלוקה. וישנם עוד סיבות רבות ושונות. בפועל אין מערכת זוגית בין בני הזוג. אולם הנישואין על הנייר טרם פקעו. בני זוג מסוג זה עלולים למצוא עצמם במחלוקת לא פשוטה באשר לקביעת מועד הקרע המדויק, שכן, ככל שמדובר על תקופה של חודשים רבים או שנים עשויה להיות לקביעה מתי חל מועד הקרע משמעות כלכלית לא פשוטה. וכל צד ירצה כמובן לקבוע את המועד המשתלם לו ביותר מבחינה כלכלית.

כבר כעת ייאמר, כי למרות שעל פניו מועד ברירת המחדל הקבוע בחוק כמועד הקרע הוא פקיעת הנישואין, בפועל בתי הדין ובתי המשפט אינם נרתעים מלהקדים את מועד הקרע. והקדמת מועד הקרע כיום הינה דבר שבשגרה. ולא נדרשת לכך

6. בסעיף 5א. לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג- נקבע; (א) הזכות לאיזון משאבים לפי סעיף 5 תהיה לכל אחד מבני הזוג אף בטרם פקיעת הנישואין אם הוגשה בקשה לביצועו של הסדר איזון משאבים לפי פרק זה והתקיים אחד מהתנאים המפורטים - לגוף התנאים ראו בלשון החוק.

כמו"כ בהמשך נקבע בסעיף 8" (3) לקבוע איזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שוויים במועד איזון המשאבים, אלא לפי שוויים במועד מוקדם יותר שיקבע", ובהמשך בסעיף 8 (4) "לקבוע איזון המשאבים לא יתייחס לנכסים שהיו לבני הזוג במועד איזון המשאבים אלא לנכסים שהיו להם במועד מוקדם יותר שיקבע".

7. בית הדין הרבני בכלל בית משפט לעניין זה.

בהנחה שהצדדים
נפרדו ולאחר
הפירוד ארך
הליך גירושין
שנתיים עד
לביצוע הגירושין
בפועל, הרי שעל
פי החוק היבש
תקופת ניהול
ההליכים בה אין
כל שיתוף בין
בני הזוג תחשב
לתקופת השיתוף,
שכן מבחינה
פורמאלית
הנישואין עדיין
לא פקעו. ברור
שמצב זה אינו
סביר.

”

המועד בו יחול הקרע, ואת חלקם נסקור להלן; יודגש, כי מאמר זה אינו עוסק בדיון השלכת בגידה לעניין מועד הקרע, שכן נושא זה רחב מאוד וראוי למאמר בפני עצמו. מאמר זה מבקש לסקור דווקא טענות פחות מוכרות וגישות חדשניות.

דיון בשלום בית מרחיב את מועד השיתוף
במקרה של בני זוג פרודים שניהולו הליך גירושין במסגרתו הבעל ביקש שלום בית, קבע בית הדין הרבני בנתניה¹², כי עצם הדרישה לשלום בית מלמדת על כך שאין עדיין קרע מוחלט. ולכן השיתוף יחול עד למועד בו הסכימו הצדדים להתגרש, להלן ציטוט הדברים;

”לטענת ב”כ האישי יש לראות את מועד פתיחת ההליכים בתאריך 22.11.17 כמועד הקרע המוחלט בין הצדדים לאור התביעות המשפטיות והנתק הכלכלי בין הצדדים.

ברם, עיון בפרוטוקול הדיון מתאריך 7.3.18 מלמד שהאישי ביקש שלום בית והתחנן לחזור לייעוץ זוגי ולשקם את הבית:

לפיכך, אין ספק שלא ניתן להגדיר את המצב בין הצדדים כקרע בלתי ניתן לאיחוי המצדיק חריגה והקדמה של מועד הקרע כבר למועד פתיחת ההליכים, שכן בתאריך הדיון, ארבעה חודשים לאחר פתיחת ההליכים, וכחצי שנה לאחר שהבעל עזב את הבית, הוא עדיין פונה לניסיון לשלו”ב.

אין אנו בוחנים כליות ולב לדעת אם היה מדובר בניסיון טקטי בלבד של הבעל בזמנו או בניסיון כנה. כך או כך, אין לדין אלא מה שעינינו רואות, ומאחר ולפי החומר המונח בפנינו היה ניסיון לשלו”ב, שוב אין מקום לתת חותמת של קרע בלתי ניתן לאיחוי נכון לשלב הדיון הנ”ל.

מכל מקום, הדיון האמור בעצמו הסתיים בהסכם גירושין כולל בין הצדדים וקביעת מועד לסידור גט. ורק שבפועל סידור הגט התעכב במשך כחצי שנה תמימה עד שהצדדים התגרשו בתאריך 7.3.18.

הסיבות לעיכוב בסידור הגט היו בשל עניינים טכניים - היומן העמוס של בית הדין, שביתת עובדים בדיוק ביום בו הוזמנו הצדדים לגירושין וכך הלאה, עד שהתגלגלו הדברים כך שהגירושין התקיימו רק בתאריך

נמצא, שהסכם הגירושין שנחתם בתאריך 7.3.18 נתן גושפנקא סופית וסתם את הגולל על גירושין הצדדים, אף שסידור הגט בפועל התרחש רק כחצי שנה לאחר מכן.

12. החלטה בתיק מס’ תיק 1160127/4 מפי כבוד הדיינים: הרב שניאור פרדס - אב”ד, הרב פנחס מונדשיין, הרב בצלאל ווגל מיום י”ז בשבט התשע”ט (23/01/2019).

וברגע שהצדדים הפסיקו לנהוג בשותפות כלכלית, הרי שהרכוש שייצבר מעתה ואילך אינו משותף. כך קבע בית המשפט העליון בבע”א 809/90 לידאי נ’ לידאי, ”המועד שבו מפסיקים בני-זוג לנהל קופה משותפת ושממנו ואילך הם נוהגים לפי הכלל של ”שלי-שלי ושליך-שליך”. אמנם בפסק דין זה, לא חל חוק יחסי ממון, והוא מתייחס להלכת השיתוף שקדמה לחיקוק חוק יחסי ממון. אולם הרציונל תקף ללא ספק גם לאחר החלת החוק.

בתמ”ש 3340/03 פלונית נ’ אלמוני מיום 3.12.06 (שם חל חוק יחסי ממון) נקבע: ”המועד הקובע לצורך חישוב סל איזון המשאבים בהתייחס לתום התקופה, נקבע בפסיקת בתי המשפט כמועד שבו פסק משק הבית של הצדדים מלתפקד כיחידה כלכלית משותפת”.

הגדרה נוספת ניתן למצוא בהחלטת בית המשפט לענייני משפחה בכפר סבא¹⁰, שכתב ”על בית המשפט לבחון בין השאר, מתי חל שבר בלתי ניתן לאיחוי ביחסי הצדדים או מתי הגיעו הנישואין לסיומם דה פקטו”. אולם כאמור גם לעניין זה יש לבחון את סיום השיתוף הכלכלי.

מבחנים רבניים

היות שכאמור המחוקק נתן שיקול דעת¹¹ רחב מאוד ללא קריטריונים ברורים לקביעת מועד הקרע, הרי שמטבע הדברים עולם הערכים של היושב על כס השיפוט מקבל ביטוי לא פעם במקום שהמחוקק נתן ליושב על מדין שיקול דעת אישי. עובדה זו הביאה לנימוקים שונים ומעניינים לאופן קביעת

10. תמ”ש (כ”ס) 3591/02 ש.צ. נ’ ח.צ.

11. למשל בבע”א 1915/91 אסתר יעקובי נ’ עזרא יעקובי פ”ד מט(3) 529 נקבע כדלקמן: במסגרת הפעלת שיקול הדעת, מוסמך בית המשפט לקבוע כי איזון שווי הנכסים יהיה לפי שווים במועד מוקדם יותר, דהיינו למשל, עובר לקרע שחל בין בני הזוג. החוק נתן אפוא דעתו למצבים של קרע בין בני הזוג.

מסקנה:

לאור האמור לעיל בדבר שיקול הדעת שיכול ביה"ד להפעיל, נראה שיש לקבוע את התאריך 7.3.18 כמועד הקרע בין הצדדים לעניין איזון המשאבים ביניהם.¹³

החלטה דומה ניתנה על ידי בית הדין הרבני באשדוד¹³ שכתב כך:

בעניין מועד הקרע, האיש טוען ללא כל נימוק שמועד הקרע הוא לפני ארבע שנים. האשה טוענת שמועד הקרע הוא יום התרת הנישואין בגט כקבוע בחוק.

ההליכים בין הצדדים החלו לפני כשנה ומחצה. דיון ראשון התקיים ביום 23/01/2020. הצדדים הצהירו שהם חפצים בגירושין. פסק דין לגירושין ניתן בו ביום. הגירושין בפועל התעכבו עד מכירת הדירה ומסירת החזקה לקונים. באותו מעמד בירר ביה"ד את עמדות הצדדים בתביעת מזונות הילדים.

הצדדים התגוררו תחת קורת גג עד סמוך לגירושין, אך בביתם פנימה התנהלו הצדדים כשני זרים כמה שנים קודם לכן. הוצאות הבית והילדים שולמו על פי סיכום בין הצדדים שקיבל תוקף של החלטה של ביה"ד בפסק הדין למזונות זמניים.

בכל כגון דא יש לביה"ד שיקול דעת לפי סעיפים 5א (1) ו(2) ו 8 (3) לקבוע את מועד הקרע למועד המוקדם להתרת הנישואין.

לאור כל האמור ולאחר שיקול דעת מחליט ביה"ד לקבוע את מועד הקרע ליום 23/01/2020, המועד שבו הצהירו הצדדים בפני ביה"ד על החלטתם להתגרש זה מזה, והצהרתם זו קיבלה תוקף של פס"ד, אשר לא מומש לאלתר רק עקב האילוץ של ההמתנה להפרדת המגורים בפועל.

קיום יחסי אישות בזמן פירוד מאריך את תקופת השיתוף

במקרה בו אין חולק על כך שהצדדים היו פרודים, אולם בזמן הפירוד קיימו יחסי אישות, נחלקו הדעות בבית הדין הרבני ברחובות¹⁴ מהו המועד הראוי לקביעת מועד הקרע, וכך כתבו: "האיש טוען שמועד הקרע הוא בזמן הפירוד ואף צורפה לו הודעה על הפירוד שהיא תקפה לפי ההסכם.

13. החלטה בתיק מס' 20961/6 מפי כבוד הדיינים: הרב מיכאל צדוק - אב"ד, הרב אריאל שוייצר (ז"ל), הרב עידו שחר מיום כ"ז באדר התשפ"א (11/03/2021).

14. החלטה בתיק מס' 1305558/6 מפי כב' הדיינים הרב יהודה שחר - אב"ד, הרב יאיר לרנר, הרב ירון נבון מיום כ"ג באייר התשפ"ב (24/05/2022).

צירופם של שלושת גורמים

אלו: העדר יחסי אישות, פירוד רגשי עמוק, ונתק כלכלי הבא לידי ביטוי בתשלום נפרד של המשכנתא ותשלומי הבית, אינו מותר ספק לביה"ד כי מדובר בקרע אשר ממנו ואילך אין מקום עוד לראות את הצדדים כשותפים לעניין חוק יחסי ממון

”

האשה טוענת שגם לאחר הפירוד ניסו הצדדים שלום בית וקיימו יחסי אישות כמה פעמים והקרע היה רק בסמוך לגירושין. לכן מועד הקרע צריך להיות בגירושין.

הבעל טוען שבתקופת הפירוד הם קיימו יחסי אישות רק פעם אחת בחודש יוני 2021.

לאחר העיון נחלק המותב בדעתו.

לדעה אחת מגורים נפרדים והפרדה רכושית, הם ודאי קרע לגבי איזון המשאבים, גם אם הם קיימו אח"כ יחסי אישות בודדים. הקרע ב-2021/2.

לדעה שניה מאחר והם קיימו אח"כ יחסי אישות, הקרע הוא בזמן הגירושין 2021/11.

לדעה שלישית (הדעה האמצעית): מאחר והבעל הודה בקיום יחסי אישות ביוני 2021, לכן הקרע יחושב מתאריך 2021/6/30.

ההכרעה כפי הדעה האמצעית ומועד הקרע נקבע מתאריך 2021/6/30.

ההחלטה האמורה לא עמדה במבחן הערעור, אולם בפסק דין אחר התייחס בית הדין הרבני הגדול¹⁵ מזווית אחרת לסוגיית הפסקת קיום יחסי אישות כגורם משפיע או לא משפיע על קביעת מועד הקרע, וכך קבע:

"כאשר מדובר במצב של העדר חיי אישות, שיכולות להיות לו סיבות אובייקטיביות כמו בנדון דנן. כדי שהוא ייחשב למועד קובע לעניין ניתוק השיתוף הכלכלי, הוא צריך להיות מלווה בהעדר שיתופיות כלכלית באופן בולט ביותר."

כלומר אם אין נתק כלכלי, אז גם לא התקיימו יחסי אישות עדיין יתקיים השיתוף בין בני הזוג למרות העדר קיום יחסי אישות. בפסק דין בית הדין הרבני האזורי¹⁶ עליו נסוב ההליך בבית הדין הרבני הגדול אומץ המבחן המשולש דלהלן:

צירופם של שלושת גורמים אלו: העדר יחסי אישות, פירוד רגשי עמוק, ונתק כלכלי הבא לידי ביטוי בתשלום נפרד של המשכנתא ותשלומי הבית, אינו מותר ספק לביה"ד כי מדובר בקרע אשר ממנו ואילך אין מקום עוד לראות את הצדדים כשותפים לעניין חוק יחסי ממון.

יישוב סכסוך או תביעת גירושין

קביעה נוספת, לא פחות מעניינת, היא של בית הדין

15. פסק דין בתיק מס' 1128765/7 מפי כבוד הדיינים הרב שלמה שפירא, הרב אברהם שינדלר, הרב ציון לוזאילון מיום י"ב בשבט התשפ"א (25.1.2021).

16. פסק דין בתיק מס' 1077167/4 מפי כבוד הדיינים: הרב אבירן יצחק הלוי - אב"ד, הרב רפאל י' בן שמעון, הרב מאיר כהנא, מיום ט"ו בטבת התש"פ (12/01/2020).

כאשר מדובר
במצב של העדר
חיי אישות,
שיכולות להיות
לו סיבות
אובייקטיביות
כמו בנדון דנן.
כדי שהוא ייחשב
למועד קובע
לעניין ניתוק
השיתוף הכלכלי,
הוא צריך להיות
מלווה בהעדר
שיתופיות כלכלית
באופן בולט ביותר

במקרה דנן אמנם יש פירוד של ממש בין הצדדים, אלא שהצדדים נחלקים ביניהם על סיבת הפירוד, האישה טוענת שהבעל יצר קשר עם נשים זרות והאיש טוען שהאישה כבר חיה בנפרד ממנו שנים רבות. הדברים מתבררים בתיק הכתובה, אך בפועל האישה תבעה גירושין והבעל הוא זה שמעכב אותם. מחד הבעל מבקש להחזיק את האישה נשואה לו, ומאידך הוא מבקש להתנער מהזכויות שלה העולות מן הנישואין.

בית הדין סבור שלא יתכן לאחוז את החבל משני קצותיו, האישה עומדת ואומרת שמבחינתה היא מוכנה לוותר על הנישואין ולהפסיד בזה את מזונותיה וכן את זכויותיה ברכוש מיום הגט, ואילו הבעל הוא זה שמחזיק בה בכל תוקף מתוך מטרה לקבל יתרון מסוים בתחום הכספי בלבד, שהרי אין לו כל כוונה לשלום בית, במציאות זו הצדק מחייב שככל שהוא עומד על דרישתו להמשיך בנישואין, הרי שיש לכך השלכות לגביו הן לחיוב והן לשלילה. ועל כן מועד הקרע יתקיים רק במועד סידור הגט.

סיכום ומסקנות

תם ולא נשלם. אין ספק כי סוגיה זו רחבה, וניתן להאריך ולהעמיק עוד בעניין. מטרת המאמר הייתה ליצור עניין סביב שלל הטענות שניתן להעלות בעת ההתדיינות על מועד הקרע. אין ספק כי ישנם סוגיות נוספות שעולות בעניין קביעת מועד הקרע, כגון נאמנות בין בני זוג או מקח טעות. טיעונים אלו חלקם מצאו ביטוי רחב בפסיקה, וחלקם ראויים למאמר בפני עצמו. במאמר זה נסקרו טיעונים פחות מוכרים וסוגיות שראויות לדיון.

תכליתו של מאמר זה היא לעורר חשיבה בקרב מייצגים ומתדיינים לטעון טענות יצירתיות ולוונטיות בעת ההתדיינות על קביעת מועד הקרע, כאשר אין ספק כי העלאת טיעונים יצירתיים רלוונטיים גם יניבו פרי בפסיקת דיני ישראל. ■

הרבני בפתח תקווה¹⁷, שהסביר כי הגשת בקשה ליישוב סכסוך איננה מלמדת על קרע. ומועד הקרע יקבע רק בעת הגשת תביעת הגירושין. וזאת למרות ששני הצדדים רצו גירושין. וברור כי ההליך הפורמאלי להגשת תביעת גירושין מחייב הגשת יישוב סכסוך קודם לכן, להלן ציטוט דברי בית הדין: "עמדת בית הדין היא שלא ניתן לקבוע את מועד הקרע בעת הבקשה ליישוב הסכסוך, שכן יש לקבוע את מועד הקרע בעת שבה הגיעו הצדדים לנקודת השבר בחיי הנישואין.

לעיתים קרובות, גם לאחר פתיחת התיק ביישוב הסכסוך, מגיעים הצדדים להסכמות ביניהם בנושאים שבמחלוקת, במקרה זה הצדדים אכן נפגשו לפגישת המה"ת [כמצוין בהחלטת בית המשפט מתאריך 26.2.18 שהתקיימה פגישה כזו, מה שמעיד על רצון לנסות ליישב את הסכסוך, בהבחנה ממקרים בהם הצדדים אינם מופיעים לשיבות המה"ת אלא פתיחת התיק הינה רק בשל הצורך החוקי לפתוח בהליך זה טרם פתיחת תיק גירושין. לפיכך לא ניתן להתייחס למועד זה כנקודת השבר בחיי הנישואין של הצדדים."

סרבנות גט - סיבה להארכת תקופת השיתוף

בית הדין הרבני בת"א¹⁸, החליט במקרה בו הבעל סירב לתת גט, אולם טען לקרע של 10 שנים, להאריך את תקופת השיתוף עד לסידור הגט, למרות הפירוד המוחלט בפועל. להלן נימוק בית הדין:

17. החלטה בתיק מס' 1172320/4 מפי כבוד הדיינים: הרב יצחק רפפורט, הרב בנימין לסרי, הרב נחמיה נשר מיום ה' באדר ב התשע"ט (12/03/2019).

18. החלטה בתיק מס' 390728/10 מפי כבוד הדיינים: הרב ישראל שחור, הרב דניאל כ"ץ, הרב נפתלי הייזר מיום כ"ב בשבט התשפ"א (04/02/2021).

נערך ונכתב ע"י: טו"ר משה ליבוביץ,
וטו"ר אלימלך הורוביץ

שיח עשיר ומאלף עם אחד מזקני הדיינים הגאון הרב אברהם שרמן שליט"א,
חבר ביה"ד הרבני הגדול (בדימוס) - מיוחד ומרתק

להעמיד את משפטי התורה על תילם

בראיון נוקב גדוש במסרים חדים שהעניק עבור גליון "משפט וצדק" הגאון המפורסם הרב אברהם שרמן שליט"א, מעניק לנו הרב הצצה קטנה להשקפה התורנית והמסורה לנו מדור דור בדרכי פסיקת הדין, בעיקר בעניינים הנוגעים לכלל ישראל ולקדושת הייחוס.

האיסור להכניס שינויים בפסיקות בהתאם לרוח הנושבת כיום בחוץ • איזון משאבים והלכת השיתוף' גזל גמור • כלל ברזל בפסיקה: אך ורק בהתאם לפסיקתם של גדולי ישראל • לא להתרגש מבעל דין שמאיים על ביה"ד בפניה לבג"ץ • אין מקום לפחד מארגונים שונים וערכאות אחרות, חשש שכזה ופסיקה המתחשבת בהם הינו שוחד שהתורה אסרה לדיינים ליטול • כל הכרעה בנושא מעמד אישי חייב להיות מותאם לפסקי דין של גדולי ישראל • חובה קדושה לעקור מבתי הדין את המונח "מות הנישואין" • נושא הילדים זה דיני נפשות ממש • חייבים להנהיג שהטיפול המתבצע ע"י עובדות סוציאליות יהיה ע"י עובדות מתוך המגזר, כך למשל במשפחות דתיות וחרדיות יהיה רק על ידי עוסי"ת דתית/חרדית, שמכירות את הניואנסים המגזריים • הקשר המופלא עם הגרי"ש אלישיב זצ"ל ועוד גדולי ישראל • הצוואה של הגרי"ש אלישיב זצ"ל לכב' הרב שליט"א • על טוענים רבניים להתחיל דווקא עם טענות הלכתיות ואחר כך עם הטענות הפורמאליות המשפטיות • ועוד. ראיון מרתק נטול כפפות

מי שבקי בנבכי הפסיקה יכול להבחין בנקל, כי כשהדיינים נדרשים להכריע בשאלות קשות, או כשיש מחלוקת בין הדיינים כיצד לנהוג במקרים שונים, הדעה המכרעת בסוף היא פסק דין מקביל שפסק הרב שרמן בתיק אחר, או פסיקה שהביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל. הרב שליט"א ידוע גם כמי שלחם ולוחם בעוז ותעצומות ובחירוף נפש נגד התערבות ביהמ"ש העליון, בעיקר בשבתו כבג"ץ - בהחלטות הפוגעות בהלכה הצרופה ובהוראותיהם של גדולי ישראל. בחדר עבודתו של הרב מסודרים עשרות קלסרים עבי כרס המכילים עשרות אלפי מסמכים ומכתבים שהרב שליט"א פעל ופועל בענייניו. הרב גם לא היסס לקרוא

זצ"ל, ולקבל תורה מפיו כ-60 שנה (!!!), כשכל ספק וכל שאלה הרת גורל הדורשת הכרעה הלכתית משמעותית, היה מציג לפניו כאורים ותומים, והוא זה שהיה מעביר את ההכרעה לגורמים הרלוונטיים. זכה הרב שליט"א ופסקיו מתבדרים בבתי הדין הרבניים בארץ ובכל העולם, כשאין סוגיה הלכתית אחת שהרב שליט"א לא הותיר את חותמו בכתובים. רבים מפסקי הדין טרם ראו אור, וצפויים להופיע בסדרת ספרים ששלושה מהם נמצאים בימים אלו בשלבי עריכה סופיים, ותיכף יעלו על מכשבי הדפוס, וצפויים לצאת לאור בקרוב. בספרים העומדים לצאת לאור כעת הרב דן בנושאים: גיור והתבוללות, דיניות, ואבן העזר.

אמרו חז"ל (קנים פ"ג מ"ו): "זקני תורה כל זמן שמזקינים דעתן מתיישבת עליהן". מי שזכה לשימוע הרצאות ודרשות מכב' הרב שרמן שליט"א וודאי יצא בהתפעלות מהאנרגיות, החיות וההתלהבות שיש לכב' הרב שליט"א, בפרט כשהנושא המדובר קשור איכשהו לדבר ד' זו הלכה, ממש כבני הנעורים, וזאת למרות שכב' הרב נמצא בעשור התשיעי לחייו. ממרום גילו לאו"ט, וכאחד שלמד אצל הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל, והכיר את מרן החזו"א זצ"ל, עומד הרב כחומה בצורה נגד כל שינוי, ולו הקטן ביותר, מההלכה המסורה לנו על ידי גדולי ישראל מהדורות הקודמים. ובראשם - הרב זכה לשמש את הגאון האדיר רשכבה"ג רבי יוסף שלום אלישיב

אולם היות ובענייני בתי הדין הרבניים עסקינן, מפשילים אנו שרוולים, ונכנסים מיד לגופו של עניין.

ראשית כל, אנו מודים לרב שליט"א על הקדשת הזמן עבורנו. אנו בטוחים כי הדברים יביאו תועלת רבה הן לכל יושבי על מדין והן למייצגים שעושים עבודתם נאמנה.

זוהי זכות גדולה בשבילי להיות זה שמעביר הלאה את משפטי התורה, כפי שהורונו רבותינו עליהם השלום, וכפי ששמעתי מהם רבות באופן אישי במהלך שנותיי כדיין ואף לאחר מכן.

הרב ישב על מדין 32 שנים (!!), תחילה בבית הדין בת"א ולאחר מכן בביה"ד הגדול בירושלים, וכתב פסקי דין רבים מספור. מה תפקיד בתי הדין בזמנינו, והאם יש שינויי מגמות מהעבר. איך הרב רואה את הדברים כיום מהצד?

כל התפקיד של הדיינים, ואגב, גם של המייצגים ובראשם הטוענים הרבניים הנכבדים, הוא: להעמיד את משפטי התורה על תילם, ללא שום שינויים מההלכה הצרופה. אין להכניס שינויים בפסיקות בהתאם לרוח הנושבת כיום מבחוץ. ואין לשנות אפילו תג אחד ממה שנמסר לנו ע"י גדולי ישראל. לצערי הגדול, ישנה מגמה סמויה לנסות לגרום

פרישתו מהמערכת, כאן ראינו את ההיפך! הרב שליט"א מקבל פניות תמידים כסדרם, הן מדיינים ורבנים בארץ ובחול, והן מהמעגל הפנימי של הנהלת בתי הדין הרבניים המפנים אליו פסקי דין עדכניים, וכן הכרעות שניתנו בבית המשפט העליון בערעורים נגד פסקי דין של בית הדין הגדול, והרב מחווה דעתו בכל סוגיה העומדת על הפרק. ודעתו מועברת הלאה לגורמים הנכונים בואכה התוית מדיניות הפסיקה ההלכתית המעשית בתיקים מורכבים ובהכרעות גורליות.

בסבר פנים יפות ובחיוך רחב קיבל הרב שליט"א את נציגי הלשכה בביתו שבעיר התורה והחסידות בני ברק, והואיל להקדיש לנו מזמנו היקר והמדוד המוקדש ברובו לשמירה על קדושת עם ישראל, כפי שצווה ע"י מורו ורבו הגרי"ש אלישיב זצ"ל. הרב שליט"א התעקש להביא לשולחן כיבוד קל בעצמו בהטעימו את דברי הרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"א) כי כל דבר שהוא לשם השי"ת צריך שיהיה הנאה והמכובד ביותר. הרב שליט"א ממשיך לצטט מדברי הפוסקים בהרחבה, ומקשר זאת לכתובת גט והידור מצווה וכו'. רק מפניי ההלכה והאימרות השזורות ששמענו באותה העת, היינו יכולים להוציא לאור חיבור תורני נכבד,

תגיר על שופטים שהציגו את עצמם כ'דתיים', באומרו כי אסור לצרפם למנין, ומי שמתפלל עם - אין תפילתו תפילה - אם העזו לפגוע בהלכה הצרופה. דברים כדורבנות. הרב שליט"א יצוק מחומר שכבר אינו בנמצא היום כמעט במערכת. הרב מיחל לראות דמות שתלך בדרכו, שתוכל לחולל את השינויים הנדרשים והמהפכות הנחוצות.

מן המפורסמות הם מאבקי הציבוריים וההלכתיים של הרב שליט"א בתחום הגיור בישראל, עוד מימי פרשת הגיורים ההמוניים הזכורה לכולנו בשנת תשס"ח (2008). בתחום זה ניתן למצוא את טביעות אצבעותיו של הרב במגוון הוראות / פסיקות והכרעות שמתקבלים יום יום בבתי הדין הרבניים והן בבתי הדין לגיור, ולא רק בישראל. מכל קצווי תבל מפנים אל הרב שאלות סבוכות ומקרים מורכבים של יוחסין ומעמד אישי. וכל שאלה מורכבת בענין גיור מובאת לפני הרב להכרעה.

אי לכך, ראינו זכות גדולה עת הסכים כב' הרב לארח אותנו לשיחת עומק ולהסב על שולחנו עמוס הספרים לשעה של קורח רוח, ולשמוע ממנו מכלי ראשון התייחסות לעקרונות הפסיקה התורנית בעבר ובהווה. במהלך הראיון, נוכחנו לראות כי אם נראה שדין מסיים את תפקידו עם

את ההיפך ולא אאריך בעניין, אך חובה על העוסקים במלאכה לעמוד על המשמר בכל התוקף ולא לסור כמלוא נימה.

אין זה סוד, הרב מדבר על כך באופן ברור, כי הדמות הדומיננטית והמשפיעה ביותר בעולם הדיינות היא דמותו הטמירה של מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל - שהרב נחשב לאחד מגדולי תלמידיו המובהקים, והרבה פסקי דין מובאים משמו ע"י הרב. נשמח לשמוע מהרב כמה מילים על הקשר המופלא עם מרן הגר"ש זצ"ל.

הדבר המרכזי שאני מודה לקב"ה על כך, הוא על מה שזיכה אותי להחזיק בגלימתו של רבינו הגדול מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל 60 שנה. זכותי גם במשך שנים רבות לשבת בשיעוריו המפורסמים ב'קרואן' מידי יום חמישי לאחר תום הדיונים בביה"ד הגדול. ואם דרכי ההשגחה הביאו שזה מה שהיה, הרי שאני חש שליחות וזכות גדולה להיות ממעבירי התורה ופסקי גדולי ישראל מהדור הקודם - לדור הבא. אגב, זיכני הקב"ה לקבל תורה גם מפי הגאון הגדול מרן הגר"ש זצ"ל, וגם פסקיו הם מכריעים בסוגיות של ספיקות.

כל הפסקים שאני מעיד בשמו של מרן הגר"ש זצ"ל, זה מה ששמעתי ממנו באוזני. מרן זצ"ל סמך עלי שלא הייתי מוציא פס"ד אם לא שמעתי וקיבלתי זאת ממנו, ולא הייתי כותב ששמעתי ממנו. ולכן היום בכל התחומים תראו פסיקות של מרן הגר"ש זצ"ל, ויש לי את הזכות לשמש כשליח נאמן.

האם הגר"ש זצ"ל היה כותב את פסקי הדין שהוא חתום עליהם בעצמו?
שאלתי אותו פעם על כך, והוא ענה לי כי בעיקרון מי שכתבו את הפסק כולו היו הדיינים שישבו עמו, בדר"כ היו אלה הגר"ב זולטי והגר"א גולדשמידט זצ"ל, והוא היה מצטרף אליהם. אמנם את המסקנות (כמופיע בפדר"ם הישנים) הוא כן היה כותב.

האם הגר"ש זצ"ל נתן לכבוד הרב הוראות כלליות בענייני פסיקה וכו'?
(הרב מתלהב): הוראות? הוא נתן לנו צוואה לדורות! היה זה בחורף שנת תשע"ב ניגשנו למרן זצ"ל, הדיין הגאון הרב חגי

כל התפקיד של הדיינים, ואגב, גם של המייצגים ובראשם הטוענים הרבניים הנכבדים, הוא: להעמיד את משפטי התורה על תילם, ללא שום שינויים מההלכה הצרופה. אין להכניס שינויים בפסיקות בהתאם לרוח הנושבת כיום מבחוץ.

איזירר זצ"ל ואבלח"ט אני, ואמרנו למרן כי גמרנו עם הדיינות (פרשנו מביה"ד הגדול בהתאם לחוק). מרן שואל אותנו: "ממתית דיין גומר הדיינות"?! ענינו שהחוק קובע שבגיל 70 חייבים לפרוש. אמנם יש אפשרות לדיין עמית גם אח"כ, אבל לא על תקן דיין מהשורה. אמר לנו מרן דברים כדורבנות: "את הסמכות לא נתנה לכם המדינה. את הסמכות לא קיבלתם מהם. הסמכות שלהם הייתה רק לתת לכם כלים לפסוק וליישם את מה שפסקתם, כי אתם בי"ד ממלכתי. אבל הם לא מינו אתכם לדיינים בעם ישראל, והם גם לא יכולים לקחת מכם את האחריות לפסוק כדת של תורה בכל תחומי הפסיקה". ואז הא חותם את הדברים בזה"ל (הרב מדגים ומתלהב): "תשמרו על קדושת עם ישראל".

בסוף השנה כבו המאורות ומרן זצ"ל נפטר, למפרע ראינו בזה צוואה. מאז אני משתדל בס"ד להופיע בכל כנסי הדיינים ולהתריע על הפרצות האימות המאיימות לכלות את קדושת ישראל וטהרת הייחוס. גם הגר"ח איזירר זצ"ל הופיע בכנסי הדיינים והעלה נושאים ששמע ממרן הגר"ש זצ"ל.

הרב רואה את מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל יושב שעות רבות בדיונים ושומע שני בני זוג מתקוטטים ורבים, מתווכחים וצועקים, הרי מרן זצ"ל ידוע כאחד שניצל כל דקה פנויה ללימוד תורה, איך הוא הסתדר עם זה?

שאלתי פעם את הגר"ב זולטי זצ"ל איך הרב ישב והיכן ישב. אמר לי, שהרב כלל

לא ישב באמצע אף פעם, אף שהיה אב"ד, ובמקומו ישב שם הרב זולטי - שמונה על ידי מרן זצ"ל לנהל את הדיונים מכיוון שהיה לו לשון לימודים וכושר התבטאות מיוחד. והגר"ש זצ"ל אמר שחשוב שהצדדים יבינו את הדיינים ושהדיינים יאמרו דברים מדוייקים. השלישי בהרכב היה הגר"א גולדשמידט זצ"ל ותפקידו היה לנסח את פסק הדין, הוא היה מנסח בחדר עליון. בסופו של דבר ה'פוסק' היה מרן זצ"ל. הוא היה יושב מכונס בצד (הרב מדגים), ופוסק תוכ"ד של הדיין. אם הגר"ש זצ"ל רצה לברר משהו במהלך הדין, הוא היה שואל את השאלה ישירות לצדדים בבירורים הקשורים לעניין הספציפי שרצה לדעת, ולפעמים היה אומר לרב זולטי תברר כך או כך. לקראת הפסק כשגמרו את הדין, שאלו את מרן: "נו, מה אנו פוסקים". אמר להם: "היכן המו"מ של הדיינים, הרי בלי זה א"א לפסוק, אני לא לבד אנו שלושה, אם תרצו אני יגיד לכם את דעתי, אבל לא עכשיו, קודם נישא וניתן". גם כשישב עם הגר"ע יוסף זצ"ל היה סדר הדברים כאמור.

הרב זולטי אמר, שהיתרון של הגר"ע יוסף לעומת דיינים אחרים הוא, שדרכו בפסיקה הייתה לא לומר סברות סתם שמבינים בפוסקים בלי למצוא איזשהו אסמכתא לזה בדברי הראשונים או האחרונים. כל דבר היה אומר: "מה רק אני אומר כך? והלוא כן כתב זה וכן כתב זה וכו', ומצטט שורה ארוכה של פוסקים ותשובות. היה מציין 'וכן כתב' 'וכן כתב' 'וכן כתב' - הכל בע"פ. ב"ה היה לי קשר מאוד קרוב גם עם הגר"ע יוסף זצ"ל, ובנו הראשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א כותב בהסכמתו לספרי העומד לצאת בסיעתא דשמיא, כי אני הייתי ה'מגשר' בין האשכנזים לספרדים בוויכוחים ההלכתיים ביניהם, כשכוונתו למרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ואביו מרן הגר"ע זצ"ל...

נושא כואב מאד בהליכי גירושין הוא, כמובן, נושא הילדים. במקרים רבים הם נהפכים בעל כרחם למגיני ההורים כביכול והעומדים בחזית, המלחמות מתנהלות על גבם. כבוד הרב היה חבר בוועדת שניט שהוקמה בשנת תשס"ה (2005) כוועדה ציבורית לבחינת ההיבטים המשפטיים של האחריות

ההורית בגירושין, והביע עמדות ברורות בנושא הסדרת סוגיית הילדים בעת גירושין. איזה מסר יש לרב להעביר בעניין.

(הרב מתחלחל): מדובר בנושא היחיד שזה נפשות ממש...!!! והוא הנושא החשוב ביותר המונח לפתחם של הדיינים, יותר מכל ההכרעות בכל התחומים. ידועים דברי הברטנורא באבות (פ"א מ"י), שאבטליון שהיה אב בית דין וממעבירי התורה נקרא כך כי היה 'אב' ל'טליא' - לקטנים, ('אף כאן אבטליון אביהן של יתומים קטנים'). הילדים הם של הקב"ה וכשעוסקים בעניינים חייבים שזה ייעשה כדת וכדין.

היה לי מקרה לפני שנים רבות בבית של רב חשוב, של"ע ירדה מדרך הישר והרבתה להשמיץ את אורח חייהם של הציבור החרדי, ותבעה לפגוש בילדיה הקטינים ששמרו על אורח חיים חרדי אדוק. זימנתי אותה לדיון ושאלתי אותה: "כשיבואו לבקר לשהות אצלך בשבתות וחגים וכו', האם תשמרי שלא יחללו שבת? הרי בעטת בכל היקר והקדוש בגלוי. האם תשמרי שיהיה להם את כל התנאים שיש להם בבית? היא ענתה בביטחון שהיא תשתדל לא לפגוע ברגשותיהם. צריך להבין, שללא קשר לענייני דת, ילד חייב יציבות, ילד שמקבל חינוך חרדי ומעבירים לו מסרים מאוד ברורים של מה מותר ומה אסור, מה מקובל ומה לא, ובסופו של יום מגיע למקום בו כל היסודות עליהם התחנך אינם מתקיימים, הרי שהדבר מערער את נפשו של הילד, שאינו מסוגל לשפוט מה נכון ומה לא. כך שלהעביר ילד בין הורים שמעבירים לו מסרים סותרים, זה דבר שיכול לפגוע בנפשו בצורה קשה, ואין ספק כי נפשו של הילד תיפגע.

לכן למרות שאיני שוטר הדת של האם, אולם מצאתי את עצמי מחויב לשמור על שלמות נפשם של הילדים. ולכן ביקשתי לוודא כי לילדים תהיה יציבות. דרשתי שהרווחה תתערב, אך התעקשתי שתהיה זו עוסי"ת חרדית דווקא, אחת שמכירה את אורח החיים החרדי לפני ולפנים.

במאמר המוסגר אומר, כי לדעתי כך צריך להיות בכל תיק שהצדדים דתיים או חרדים או מכל מגזר ייחודי, צריך התערבות עו"ס שמבינה את הלך הרוח

לדברי גדו"י או לא. נקודת הפתיחה לפסוק דין, הם הפסיקות מגדולי ישראל, ורק משם ניתן להמשיך.

אי אפשר בלי להעלות את הנושא הרגיש של חיוב / כפיית גיטין - האם יש הבדלי תפיסה בין מה שנוהג היום לבין מה שנהג לפני 30 שנה, והאם חובה על ביה"ד להשתדל לכונן שלום בית בכל מחיר, או לא?

התשובה על כך מורכבת. בכנס הדיינים הראשון שהתקיים בפתח תקוה, נשא דברים אחד הדיינים כשהוא פותח את דבריו בחשיבות ובחובת הדיינים להשתדל בעשיית שלום בית כדבר הראשון במעלה. התפתח דיון רחב בעניין, כשיש מצדדים לעמדה זו ואחרים לעמדה המנוגדת, כדרכה של תורה.

גיסי הגאון הרב שמחה הכהן קוק זצ"ל סיפר לי פעם, כי שאל את האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל מנתניה האם לעשות שלו"ב לזוג שאינם שומרי תו"מ, אבל יש להם ילדים ועתידם חשוב מאוד. ענה לו האדמו"ר: "נכון שהם אינם שומרי הלכה, אבל אם הילדים האלו יגדלו בלי אבא ואמא הן יתדרדרו, ולא יהיה מי שישמור עליהם ויחנכם, האם אנחנו יכולים לקחת אחריות עליהם שלא יתדרדרו לתרבות רעה? וודאי שלא, ולכן חובה להשכין גם שם שלו"ב, וכדי שהילדים לא יצאו לתרבות רעה", עכ"ד. נתתי בנושא הזה שיעור סיכום באחד מכנסי הדיינים.

חשוב להדגיש שוב: כל ענין הכפייה והחיוב צריך פסיקה ברורה של גדולי ישראל, כי

ואורח החיים הייחודי של אותו מגזר, ושהמלצותיה תהיינה בהתאם. אמרתי את זה גם בוועדת שניט, והסברתי להם שבעיר כמו בני ברק אין ולא תהיה לעו"ס רגילה מושג מאורח החיים החרדי ו/או החסידי, והיא חוטאת למטרה.

בכל אופן, כשהתקבל התסקיר ביקש האב לחקור את העו"ס על מסקנותיה, הזמנו אותם לדיון, וכך וידאנו שמירה על טובת הקטינים ועל העקרונות שהתווינו. לשמחתי הצלחתנו לשמור על חוסנם הנפשי של הילדים, על שפיותם ועל יציבותם. וזאת מעבר לכך שנפשותיהם ונשמותיהם של הקטינים נשארו יראים ושלימים, וכיום הם ב"ה כולם תלמידי חכמים. אין מה לפחד מאף אחד ושום גורם, הילדים הם של הקב"ה ואנחנו (הדיינים) חיילים של הקב"ה, ולכן נעשה הכל על מנת להגן עליהם.

הרב מזכיר הרבה את החובה בהתאמת הפסיקה להוראותיהם הברורות של גדולי ישראל, ורק זה מה שמחייב. לכאורה, ההלכה נותנת לדיין שיקול דעת - שודא דדייני - לפסוק כפי שהבין בדברי השו"ע והפוסקים. ואם יש מסקנה שהוא הגיע אליה מכוח הבנתו בדברי הפוסקים יש לו לפסוק כך, גם אם גדולי ישראל מדורות עברו סברו אחרת. מה חזית?

ועדיין, פסק דין חייב להתאים גם להוראותיהם של גדולי ישראל שמפיהם אנו חיים. ואם דיין הגיע למסקנה שונה, הוא צריך לבדוק שוב האם ישנה התאמה

במקרים שהצדדים אינם שומרי תורה ומצוות וקיים חשש לריבוי חטאים, הדיינים מחייבים גירושין, וזאת מכוח החובה של ב"ד לאפרושי מאיסורא, האם הרב תומך בגישה זו ?

כאן אנו שוב מגיעים לעניין הנ"ל. הדיינים צריכים אמנם לפסוק לפי ראות עיניהם והתרשמותם מבעלי הדין, אך בסופו של פסק - זה חייב להתאים לרוח פסיקתם של גדולי ישראל, ולא לסטות ממנה אפילו כמלוא נימא. לא חסרים פסקי דין בעניין הזה שציינתם, גם מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שזכיתי להביא בשמו, וגם משאר גדולי הדיינים המבוגרים. יש הכל בכתובים. רק כך ניתן לפסוק דין לאמיתה של תורה באחריות.

איך המבט כיום עם כל הבגצ"ם והארגונים השונים והתקשורת המכריחים את הדיינים לפסוק לפעמים בניגוד להלכה. מיום ליום ההתמודדות הופכת להיות מורכבת יותר ויותר, עוד הלכה ועוד פסיקה, ותורה מה תהא עליה ?

כפי שאמרתי ואני חוזר ואומר: תפקידם של הדיינים לעמוד על המשמר בכל התוקף, ולדעת שבכך הם שומרים על טהרת הייחוס ועל דיני התורה. התערבות הבג"ץ בנבכי ההלכה לא החלה מהיום, אך בשנים האחרונות הם שינו את גישתם והפכו להיות אקטיביים יותר ובגלוי. אם זה הפולמוס של המזונות, אם זה בג"ץ הבוגדת ועוד היד נטויה. הבג"ץ נושב לפי הרוח של השוויון וחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, ולמרבית האירונים היום הם הפכו להיות ה"פוסקים" על פי מנגנון של חוק יסוד כבוד האדם וחירותו. כל מה שלטעמם לא מתאים לחוק זה - אחת דינו להיעקר, גם אם המניע לכך הוא עקירת תורת משה רבינו עליו השלום. כמה כואב.

האם התערבות בג"ץ נוגעת רק לתחום המעמד אישי או שהיא מתבטאת בעוד תחומים ?

זה מתבטא בכל התחומים. גיוס בני הישיבות, שמירת השבת במרחב הציבורי, כשרות, זכויות הציבור החרדי לשמור על עצמאותו ואורחות חייו ועוד רבות. יש למשל עוד נושא אקוטי מאוד שהתערבות הבג"ץ בזה עלולה להמיט שואה רוחנית על עם ישראל ולפגוע פגיעה אנושה בשמירה על קדושתו, וזה ענין הפיקוח

שמוכרחים שהיא תעלה טענותיה עוד פעם בפניך ובעלה יגיב, ולפי הטענות שביניהם אתה יכול לפסוק חיוב או כפיה, בעיניך תראה האם יש כאן מעיזה או לא". ניסיתי לומר שהיא בת גדולים בת של אחד מגדולי תלמידי החזו"א וזו השפלה עבורה לחזור על הדברים שוב.

הגרי"ש אמר לי: "כדי לכפות גט אתה צריך לשמוע בעצמך את הטענות ולהתרשם שאין אישה מעיזה בפני בעלה ואין מנוס מכך". [כהערת אגב, בימינו זה ענין של אומדנא וראות עיני הדיינים. אמנם שם היתה וודאות שהיא לא תשקר, כי היא היתה צדקת והגונה]. המשכתי לשאול את מרן זצ"ל, לפי איך שאני מציג לרב את השאלה האם הרב היה פוסק כפיה ? אמר לי: "זה דבר שצריך להיות בעיני הדיין. אני הדיין ? אתה תשב תשמע ותפסוק מה שתחשוב, אין ברירה אפילו שנצטרך לפתוח מורסות". חזרתי לעמיתי הדיינים והבהרתי להם שאני מצטרף רק בתנאי זה, אחרת היא תישאר עגונה. וכן הווה. בסופו של דבר פסקנו שוב חיוב והבעל שהבין שמכאן הוא יילך לכלא - נאות לתת גט במקום מרצונו, לא לפני ששכנענו אותו שייתן את הגט מרצונו הטוב רק כי כך הב"ד פסקו.

יש היום מגמה מתרחבת בבתי הדין,

זה נוגע לכלל כלל ישראל, שאם לא כן וכפית שלא כדין - התרת אשת איש לעלמא, והקמת דורות של ממזרים גמורים רח"ל. מדובר על אחריות עצומה המוטלת על כתפי הדיינים, שחייבים שפסיקותיהם יהיו הלכתיים, לפי הוראותיהם ופסיקותיהם של גדולי לאורך הדורות, בלי חידושים שלא שערום אבותינו ורבותינו.

היה מקרה בתיק בביה"ד בת"א, שהגאון הרב חיים צימבליסט זצ"ל (נפטר לפני כמה חודשים) פרש בדיוק לאחר שנתן פס"ד לכפיית גט על האישה, ואני נכנסתי כדין שלישי והוצרתי להמשיך את הטיפול בתיק. האישה הייתה בת של רב מפורסם, והיה מי שסבר שמא יש מקום להסתמך על הגר"ח צימבליסט שפסק לפני את הכפייה בלי להצריך את האישה להתייצב לדיון נוסף בגלל הקושי הרגשי וכו'. לעומתו אני סברתי שיש כן צורך בקיום דיון נוסף, כי מקובלני שבעניינים הללו שבין איש לאשתו חובה על ביה"ד להתרשם מהם ישירות, ולכן למרות אי הנעימות שבדבר לא רציתי לוותר על קיום דיון בו אתרשם בעצמי מהצדדים לתיק לפני שאפעל לכפיית גט.

כמו תמיד, פניתי להתייעצות עם מו"ר הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והוא אמר לי בצורה חד משמעית: "מה פירוש? וודאי

הדבר המרכזי שאני מודה לקב"ה על כך, הוא על מה שזיכה אותי להחזיק בגלימתו של רבינו הגדול מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל 60 שנה. זכיתי גם במשך שנים רבות לשבת בשיעוריו המפורסמים ב'קרוואן' מידי יום חמישי לאחר תום הדיונים בביה"ד הגדול.

זצ"ל שהיה אומר תמיד, שעלינו כדיינים, מוטלת החובה לעשות כל מה שידינו משגת. וזה כמובן כולל פסיקה שהיא אך ורק לפי תורה, ובהתאם לכללי הפסיקה שקבעו גדולי ישראל. הכלל הוא כך: חובה על הדיינים לדון לפי ראות עיניהם ושיקול דעתם, ויכולים הם מכוח שיקול דעתם להתחשב לפי חוק יחסי ממון, אבל לא זה מה שינחה אותם מלכתחילה. צריך שיקול דעת של ב"ד, אף שיכול להיות שבסופו של דבר החוק זה מה שינחה אותם, אבל שיגיע מכוח שיקול דעתם.

מה, אם כן, לדעת הרב, הדרך להתמודד עם אתגר זה שנקרא 'בג"ץ'. האם הדיינים צריכים לצאת נגדם בחרב ובחנית ולהכריז על מלחמת דת?

לכתחילה, צריך למצוא את כל הדרכים המשפטיות והחוקיות שפסקי הדין יהיו כאלו שכלל לא ניתן לדון בהם בבג"ץ. אם דיין רואה שיש איום מפורש או מרומו מצד אחד מבעלי הדין שיפנה לבקש סעד מבג"ץ - עליו לעשות הכל כדי למנוע את זה, כמובן בהתאם להלכה בלי לחרוג מכלום. דיין חייב שתהיה לו יצירתיות גם כדי לפתור בעיות מסוג זה, ובעיקר לצפות מראש שהליך כזה עלול להגיע ולכלכל את החלטותיו בהתאם. ודי לחכימא ברמיזא.

היה לי פעם מקרה ששני צדדים באו לדין, והעו"ד של אחד מהצדדים הבהיר לנו ברורות ביהירות כי היה וביה"ד יכריע בענין שלא כפי שהוא רוצה - הוא לא יהסס לפנות לבג"ץ על מנת ש'יטפל'

במקוואות. אני מתריע על כך רבות, ואני רוצה לנצל גם את הבמה המכובדת הזו שכבר פקיע שמיה בהצפת נושאים חשובים והעלתם לדין ציבורי - וזה כל העניין של סידור חופה וקידושין לכאלו שאינם שומרי תורה ומצוות "למהדרין...". כיום הנוהל של הרבנות הראשית קובע, כי כל כלה הנרשמת לנישואין צריכה להביא 'אישור טבילה' כדי לאמת את טבילתה. אחד מהדיינים בטבילה היא 'העמידה על גבה' המובא בשו"ע יור"ד (סי' קצ"ח סעי' מ'), שזה כולל בירור מדוקדק בהכנות, עיון, וכמובן הטבילה עצמה. מדובר על עניינים קריטיים ומהותיים, ואילולא כן כל הטבילה יכולה להיות מוטלת בספק. בשנים האחרונות יפי הנפש במחוזותינו החלו להשמיע 'זמירות' שמדובר על פגיעה בצנעת הפרט ושאר בוקי וסריקי, באו אנשי בג"ץ והוציא הוראה חד משמעית כי חובה על המקוואות הנתונות תחת פיקוח הרה"ר להבהיר במודעה ברורה, כי זכותה של אישה לסרב לפיקוח הנדרש בכל מה שקשור להכנות וכן לטבילה עצמה, כדי שלא לפגוע בצנעת הפרט ובכבוד האדם וחירותו. כמה שניסיתי להתריע בשער בת רבים ולעורר מהומה, לצערי לא הצלחתי. (הרב מזדעק מנהמת ליבו): והרי מדובר על טהרת וקדושת עם ישראל לדורי דורות, איך ניתן לשתוק על כך? איך הרבנות הראשית לא נלחמת על זה בחירוף נפש?

בענין חוק יחסי ממון שקובע שיתוף מלא בין בני זוג, וזאת בניגוד להסדר הממוני המוסדר בדין העברי, יש כיום דיינים הקובעים שבני זוג מתחתנים על דעת החוק, ולכן לשיטה זו על פי ההלכה על בתי הדין הרבניים להחיל שיתוף מלא בין בני הזוג?

(הרב זועק): ולמחוק סימנים בשו"ע זה בסדר?! וכי אדם מתחייב בניגוד למה שכתוב בשו"ע?! זה הרי נגד השו"ע והפוסקים רבותינו מאורי ישראל לדורותיהם. וכי החוקה הציונית חשובה יותר מתורת משה רבינו ע"ה. זה הרי פשוט לא יאומן...!!! צריך לדעת, כי "הלכת השיתוף" זה גזל גמור...!!! זה כלל לא מעוגן בהלכה, וכלל לא ברור שניתן לפסוק זאת בלי שהצדדים קיבלו על עצמם בקנין וכדו'. בענין הזה נכונים דברי הגרי"ש אלישיב

במקרה. אחד הדיינים שישב עמי סבר שלא להזדקק לדין זה כלל, מחשש שנדון לחינם, וחלילה ייגרם חילול ד'. אני התנגדתי וסברתי כי אי אפשר שלא לדון להם, כי אז אתה מקבל את הזכות שלו לערער על פסק דינו ולכן אתה נמנע מראש?! חובה עלינו לדון כי כך ציוותה עלינו התורה ללא כחל וסרק.

במעבר לבתי הדין הרבניים. יש הטוענים שכיום נושבת בבתי הדין רוח פרוגרסיבית במובנים מסוימים לעומת העבר. יש שזוקפים זאת להתאמה למציאות זמנו, אך יש גם סימנים המצביעים על שינוי תפיסה בעקבות ארגונים שונים והחשש התמידי ממהלכיהם כולל פניות לבג"ץ.

האם יש שחר לטענות? אני שוב חוזר ואומר: דיין חייב לדעת לתת פתרונות כדי שהדברים לא יגיעו לבג"ץ, וגם אם כן יגיעו - שיידחו על הסף, ולא יעוללו הרס וחורבן בקדושת עם ישראל. יש לדעת ולהפנים: אנו פוסקים כפי דיני התורה, וכפי שהתוו לנו הפוסקים הראשונים והאחרונים לדורותיהם, ואל לנו לחשוש להמשיך בדרך זו גם הלאה. בכל הדורות היו מי שניסו לעקור תורה מישראל, פעם בטובות ופעם ברעות. תמיד ידענו להתגבר בכל מיני דרכים, וכך עלינו להמשיך בלי לפחד מאף אחד. לא לחנם הצטוו הדיינים על 'לא תגורו מפני איש', וזאת בהתאם להמשך הפסוק 'כי המשפט לאלוקים הוא'. והיא הנותנת: בגלל שהמשפט הוא לאלוקים וחוקי התורה שניתנו לנו בסיני, אל לנו לחשוש מלפסוק לפי התורה בגאון ובעוז ולא לירא מאף אחד. בזהירות אומר: מי שמפחד מארגונים מסויימים ומערכאות מקבילות ופוסק בהתאם לגחמותיהם רק מתוך רצון למצוא חן בעיניהם, זה הוא שוחד שהתורה אסרה לדיינים ליטול. פשוטו כמשמעו.

לאחרונה אנו ערים לתופעה חדשה בבתי הדין הרבניים בתיקי גירושין של עולי בריה"מ (בעיקר משנות ה-90) או אתיופיה, במסגרתם ביה"ד מחליט פתאום לבדוק את הגיור והיהדות שנקבעו לפני 40/50 שנה, האם הרב חושב שזה נכון? האם אין מקום לסופיות הדיון בעניין זה, בפרט שאנו אמונים על הכלל של ב"ד בתר ב"ד לא דייקי. שכן אם אנו לא סומכים על בית

לצערי, ראיתי עוד התבטאות שבאה לידי ביטוי בפסקי דין ומקורה בלתי טהור, והיא: "מות הנישואין". דהיינו, כשנראה לביה"ד שאין עילת גירושין ברורה ומעוגנת הלכתית, אך כן ברור שהנישואין הללו הגיעו אל קיצם ובלתי ניתן להחיותם, הרי שמורים על גירושין ופירוק שיתוף מהסיבה של "מות הנישואין". הגדרה זו היא פרי המצאתו של השופט אהרן ברק, שתפיסתו רחוקה מאוד מהתפיסה ההלכתית הצרופה, בתי הדין האמונים על דין תורה ומחויבים לפסוק רק בהתאם לכללי ההלכה הצרופה. אני קורא מעל במה נכבדה זו לכל מי שבידו לפעול בענין, לעורר על הצורך לפעול אך ורק בהתאם לעמדת ההלכה והוראות גדולי ישראל לדורותיהם, ולהוציא מהלקסיקון של בתי הדין הרבניים את המינוח "מות הנישואין".

מצוי שבני זוג שמתגרשים ומחלקים את הרכוש, שניהם או אחד מהם דורש לחלק את הרכוש בהתאם לחוק יחסי ממון. ישנם גישות שונות בבתי הדין, יש שתמיד מחייבים קנין, ויש שעושים כן רק בזוג דתי שנישא על דעת ההלכה וכו'. האם לדעת הרב חייבים לעשות קנין או שניתן לפסוק כך גם כבירית מחדל וכ"ש בהסכמת הזוג?

לכאורה קי"ל 'כל תנאי שבממון קיים'. אך הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לי לא אחת: "למה לאשר זאת? יש לנו רק תורה אחת, ואי אפשר לקבל על עצמינו לדון לפי הערכאות וחוקיהם. זה חילול ד' גמור ובדיוק מה שנאמר בשו"ע חו"מ סי' כ"ו. לכן, היה אומר תמיד, תיזהרו מה קורה בבתי הדין להתאים את ההכרעות אך

לדעתי כך צריך להיות בכל תיק שהצדדים דתיים או חרדים או מכל מגזר ייחודי, צריך התערבות עו"ס שמבינה את הלך הרוח ואורח החיים הייחודי של אותו מגזר, ושהמלצותיה תהיינה בהתאם.

הצדדים - כלומר די בעצם הפירוד על מנת ליצור חיוב גירושין, האם כך היה גם בתקופה בה הרב ישב כדיין?

באחד מכנסי הדיינים נשאתי דברים בעניין הזה בהרחבה, וזה אף נדפס בספר שהו"ל לאחר מכן, והוכחתי שכוונתו של ר"ח פאלאגי לא הייתה שבהיעדר הסיכוי לשלום בית ניתן לכפות גירושין ככל דיני הכפייה, ממש לא! כוונתו היא שיש לנסות לשכנע בדברים את הצד המתנגד להתגרש. זה מוכח מתוך הדברים שהוא כותב ומביא ראיה מספר חסידים, וכן הדבר לעניין דברי רבינו ירוחם.

חס וחלילה לחייב ו/או לכפות גירושין רק על בסיס סימוכין אלו, לא לכך הייתה כוונתם. אם יש כאלו שמחייבים גירושין רק על פי דבריהם גם כשלביה"ד אין ספק שאין סיכוי לשלום בית - זה בלתי אפשרי, וכי ר"ח פאלאגי שהיה גאון עצום לא ידע סימנים בשו"ע מתי כופים על הגט עד שהוצרך למצוא נוסחה חדשה!?

הדין של לפני 40 או 50 שנה מה כוח ב"ד יפה? ובכלל האם לא בשלה העת להקל במעט את ההליכים הנוהגים כיום בבתי הדין לגיור ובבתי הדין הרבניים, כמובן בהתאם להלכה.

יש לנו עיקרון ברור ששייך בכל מקום ובכל סוגיה ציבורית המתעוררות חדשים לבקרים, שדברים השייכים לכלל ישראל כמו גיור, אישות, מעמד אישי, כשרות, שמירת שבת, טהרת הייחוס וכדו', חובה לפעול כפי שמסרו ומוסרים לנו גדולי ישראל. נקודה. רק ביד גדולי הדור לקבוע את ההכרעות המתאימות לכל סוגיה שכזו, ואם אין לנו אישור ו/או הכרעה ברורה מגדול בישראל - לא שווה כלום, ואסור יהיה לנו לשנות כמלוא נימה ואפילו ערקתא דמסאנא המובא במסכת סנהדרין (ע"ד).

למשל, בשנים האחרונות מתרבים המקרים של הפירות חוץ גופיות והפירות מבחנה. צריך לדעת שדעת גדולי ישראל ה"ה הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היתה, שבכל מקרה שיש גיוות: הן האם המולידה והן האם המשפטית - בכל אופן צריך גיור גמור ללא שום קולות והיתרים דחוקים.

ואני מדגיש, גיור גמור ולא גיור לחומרא, בהתאם להלכה. ואם אישה כזו תינשא הרי שהילד יהיה גוי ויצטרך גיור גמור, וזאת כי אין פסיקה של גדולי ישראל שהוא יהודי, ההיפך יש פסיקה שהוא גוי גמור וחייב גיור. זה עיקרון. הצורך האקוטי הזה שהכרעות בעלי משקל צריכים אישור מגדולי ישראל, מובא כבר בבית יוסף באבה"ע"ו שמביא את דברי הריב"ש שציין בין הדברים שאין לנו אלא גדולי הפוסקים בזמנינו והוא רבו הר"ן, שהוא תל שכל פיות פונים אליו. ה"ה לזמנינו אנו, הוראותיהם של גדולי הדור הם המנחים אותנו והם הקובעים מה צריך להיות ומה לא צריך להיות.

בשנים האחרונות, אנו רואים בפסיקות בתי הדין הרבניים שימוש גדול בדבריו של רבינו ירוחם שקובע שבמקרה ושני בני הזוג לא רוצים האחד את השני יש לגרשם, וכן את דברי ר' חיים פאלאגי שקובע כי לאחר 18 חודשים של פירוד יש לפעול לגירוש בני הזוג כעילה לחיוב גירושין, גם ללא בירור אמתלות הגירושין או טענות

**למחוק סימנים בשו"ע זה
בסדר?! וכי אדם מתחייב
בניגוד למה שכתוב בשו"ע?!
זה הרי נגד השו"ע והפוסקים
רבותינו מאורי ישראל
לדורותיהם. וכי החוקה
הציונית חשובה יותר מתורת
משה רבינו ע"ה. זה הרי פשוט
לא יאומן...!!!**

קולות בקבלת מצוות, מי שהתגייר עשה זאת באמת ובתמים וקבלת מצוות על מלא, כמו כן כולם היו כשרים ומוכרים: הקהילות, הרבנים, הדיינים, הבי"ד, העדים וכו', ולא היה מה לחשוש וידעו שהכל בסדר. ההבדל לימינו אנו ברור וחד.

איך הרב רואה את המקצוע של 'טוענים רבניים' שמייצגים בבתי הדין. האם יש בזה מעלה על פני עורך דין מהשורה, האם יש מה לתקן / לשפר / להוסיף?

אקדים ואומר: כל התפקיד של הדיינים והעוסקים להעמיד את משפטי התורה על תילם, זה עשייה לשם ד' ולהגדיל תורה ולהאדירה. הטוענים הם חלק בלתי נפרד ממיצוי האמת, ועוזרים הרבה מאוד לדיינים, יותר מעורכי דין 'מנוסים' שאינם בקיאים בהלכה. אמרתי פעם באחד מכנסים לשכת הטוענים הרבניים, שאמנם כל טוען רבני מייצג צד אחד ומשוכנע בצדקתו, אך בסופו של דבר אתה שותף להוצאת האמת בבי"ד. צריך להזהר מאוד שלא לתת עצות של הערמה, כי בסופו של דבר הדברים מתגלים.

הרי בתחילה נותנים לתובע לדבר, ורק אח"כ מדבר מייצגו. לא כל הדיינים הקפידו על זה, אך אני מאוד הקפדתי על זה, כי רציתי לשמוע ישירות ממנו לראשונה ולא מהמייצג, ודי היה במבט על פניו של הדובר כדי להבין הרבה מאוד. אגב, הגרי"ש אלישיב זצ"ל מאוד אהב שיש טוענים רבניים שהיו מעלים טענות הלכתיות וניתן לשאת ולתת עמם בהלכה תוך כדי הדיון, והיה מציין זאת תמיד

ורק לפי דיני התורה הקדושה בלי שום התערבויות של חוקים ועניינים שונים. אם זה דגל ה'שיוויון', כבוד האדם וחירותו וכדו'. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מסביר (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' מ"ט) את הבעייתיות של הפמיניסטיות שהן כביכול 'דתיות' ודוגלות בשוויון זכויות מלא בין גברים לנשים, וחפצות גם הן להתעטף בטלית ולהניח תפילין, שכן לכאורה הרי מצאנו בגמ' בעירובין שמיכל בת שאול הניחה תפילין ואשת יונה עלתה לרגל, כלומר על פניו יש מקום לשוויון זה. אך ההבדל הינו תהומי בין אותן נשים צדקניות לבין הפרובוקטיביות של היום והוא חד כתער: הצדקניות הנ"ל סברו שאין איסור לאישה להתעטף בטלית וכן להתעטר בתפילין בהיותן טהורות וחפצות לקיים מצוות אלו חרף היותן פטורות מתוך דבקות בד', אבל הפמיניסטיות של היום מטרטן היא אחת ויחידה: עיקרון להכעיס ולהתריס נגד כל מה שקדוש לעם ישראל, רוממות השוויון בגרום וחרב כבוד האדם וחירותו בידם, והם מדמים שהם עושים נקמה בתורה וישראל. הן כופרות בעיקר. כך אומר הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. (הרב נאנח): שהקב"ה יערה עליהם רוח טהרה ממרום שיעשו תשובה.

ידוע, שאחד מנושאי הליבה שהרב שליט"א התעסק בעבר וממשיך להשפיע בזה גם כיום, הוא ללא ספק תחום הגיור במדינת ישראל. הרב יזכה בקרוב מאוד להוציא ממכשב הפוס ספר מקיף סביב נושא הגיור (בהוצאת מכון ירושלים). לכאורה, מה השתנה בתחום היום, או בכמה עשרות השנים האחרונות מקצת לפני קום המדינה - לעומת מה שהיה בעבר לפני 150 שנה, שאדם היה מתגייר נניח בהונגריה והגיע לפולין עם תעודת יהודי לכל דבר וענין, ואף אחד לא עמד לבדוק את טיב הגיור, מי עשה ואיך נעשה וכדו', וגם לא היה דרך לבדוק את זה. היום אנחנו רואים כאן בארץ מגמה שונה בתכלית, כשכל גיור בחו"ל נבדק מכל כיוון והרבה מאוד נפסלים?

ההבדל ברור מאוד. בעבר, לפני שנפרצו החומות והחלה ההתבוללות של התנועות הציוניות, הרפורמיות והקונסרבטיביות, לא היה מושג של הונאות בגיור או

באוזני בהתרגשות בהצביעו על פסקי דין מסוימים ומסביר ששם היו טוענים רבניים שהיו נו"נ בהלכה תוכ"ד העיון. אגב, אני תמיד נלחמתי על כך שיתחילו בטענות ההלכתיות דייקא, ולא בטענות הפורמאליות הקשורות למערכת המשפט האזרחית. לצערי, כיום זה לא כ"כ נעשה, וחבל.

לסיום, אני רוצה לצטט מכתב ששלח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לגיסו הגאון הרב חיים יעקב לוי"ן זצ"ל בשנת תשי"ג, בו הוא מביע את כאבו על עבודתו כדיין, מה שמונע ממנו לעסוק בתורה כלבבו, וז"ל שם (נדפס בקובץ תשובות ח"ו סי' צז):

"... ואני תפילה, שכה יוסיף לעלות ולהגות בעומק העיון לאמיתה של תורה באין מפריע כאשר עם לבבו. ואנוכי כמתפלל בעד חבירו הצריך לאותו דבר, כי מיום שנכנסתי לבית הדין בפה עיר הקודש, לא מצאתי מרגוע לנפשי, ואני עמוס בעול העבודה, עד שלא נשאר לי לעצמי מאומה. ואם כי 'דינא נמי היינו תורה', מכל מקום אמרו רבותינו זכרונם לברכה בשבת י' וכי תעלה על דעתך שמשא יושב ודן כל היום כולו תורתו מתי נעשית?

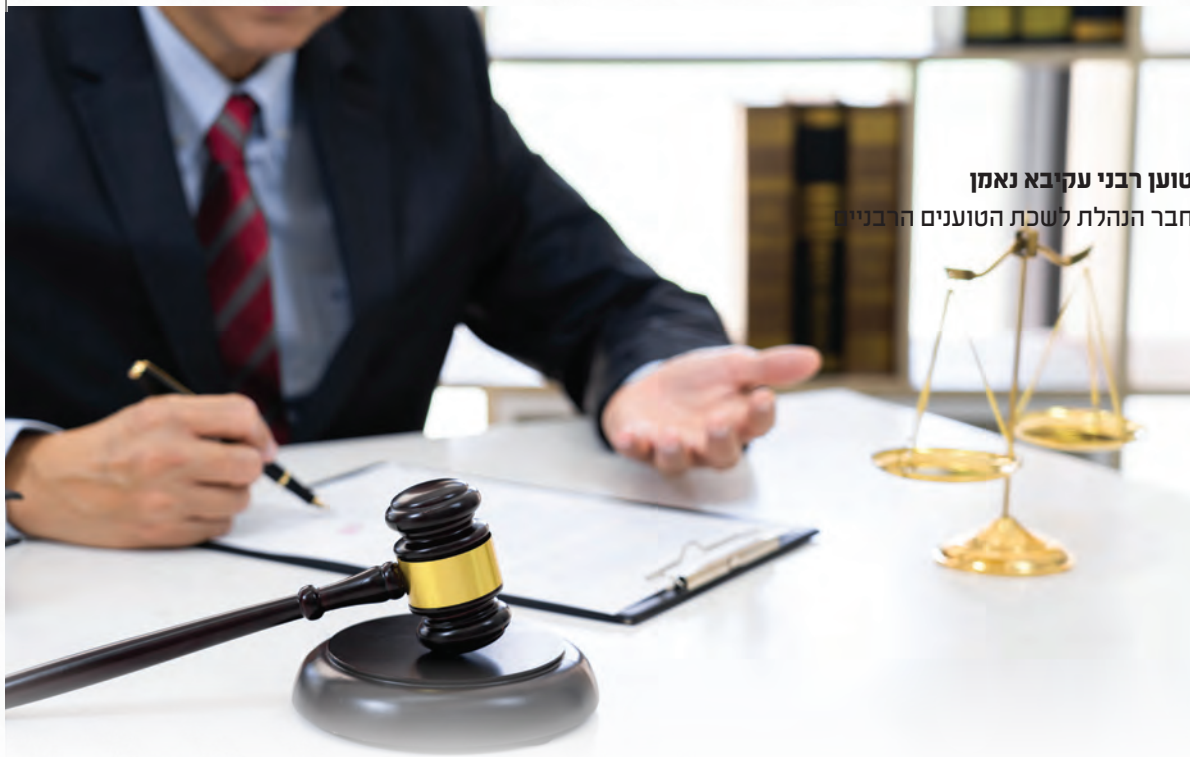
ואנוכי עומד בפני חומר הקושיא, ואין לי מי שיתרץ אותה".

דברים נוראים!

נבקש מהרב שליט"א ברכה לכל העוסקים במלאכה.

שהקב"ה ייתן לכם את הסייעתא דשמיא לעשות הכל בהתאם להלכה, ולסייע לדיינים להוציא דין אמת כהלכה. ותמיד צריך להמשיך ולהתפלל שנוכה להיות שותפים להעמדת משפטי התורה על תילם, בכל הנושאים הקשורים לעבודת בתי הדין, ובפרט לקדושת עם ישראל ושמירה על טהרת הייחוס, שאלו הם הדברים שיעצבו את הדמות של עם ישראל לנצח נצחים.

תודה רבה לכבוד הרב שליט"א על השיחה המרתקת, ואנו תפילה שיקיים הפסוק "עוד ינובון בשיבה", והרב יזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ולהעמיד את משפטי התורה על תילם. ■

טוען רבני עקיבא נאמן
חבר הנהלת לשכת הטוענים הרבניים

סעיף בוררות בהסכם גירושין

בתיק מס' 970523/9 שנידון בבית הדין הרבני הגדול ירושלים לפני כבוד הדיינים: הרב יצחק אלמליח, הרב אליהו הישריק, הרב אברהם שינדלר, בו בית הדין הרבני הגדול נדרש לבחון ערעור שהוגש על ידי אב כנגד החלטתו של בית הדין הרבני האזורי למנות פקידת סעד שתגיש תסקיר בעניין שלוש בנותיו.

האב טען כי מכיוון שבהסכם הגירושין ישנו סעיף בוררות המפנה לבורר מוסכם, הרי שבית הדין הרבני חרג מסמכותו במינוי פקידת סעד.

בית הדין הרבני הגדול דחה את הערעור, תוך שהוא מדגיש בפסק הדין שקביעות בנוגע למשמורת ילדים בגירושין הן מחוץ לסמכותם של בוררים. קרי, הן נתונות אך ורק לבית הדין הרבני או לבית המשפט לענייני משפחה.

גישה זו נקבעה אף בתיק 529735/7 בבית הדין הרבני בחיפה, בית הדין נימק את החלטתו בכך שרק לערכאה השיפוטית יש את הכח להגיע לתוצאה נכונה באשר לטובת הילדים, להלן ציטוט;

"לבתי הדין הרבניים יש את הכלים והאמצעים לבחון את טובת הילדים מכח חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוס, שמקנה לביה"ד את הסמכות למנות מומחה מטעמו שיבחן מהי טובת הילדים בכל הנושאים שמנינו לעיל. ואכן ביה"ד מתבסס או נעזר באנשי המקצוע שהוכשרו לנושאים אלו כמו פקידות סעד לסדרי דין (עובדים סוציאליים) שמביאים בפני ביה"ד תסקירים ובהן המלצות לצורך קביעת משמורת והסדרי ראייה. לעומת זאת כאשר ההורים מוסרים את כל הנושאים האמורים להכרעתו של הבורר עלול בהחלט להיות שעיקרון טובת הילדים יפגע מאחר שלבורר אין את האמצעים המקצועיים לבחינת טובתם של הקטינים."

הסכמי גירושין, בדומה לכל הסכם, יכולים לכלול גם סעיף של בוררות. קרי, הסכמה בין הצדדים שמחלוקת ביניהם הנוגעת להסכם הגירושין לא תונחנה לפתחו של בית הדין הרבני או בית המשפט, אלא תובאנה להכרעה בפני בורר מוסכם.

בהסכמי גירושין רבים, כמו בהסכמים כלכלים ומסחריים רבים, כדי למנוע התדיינות מיותרת בערכאה משפטית, התדיינות שעלולה לפעמים להימשך שנים רבות ובעלויות יקרות, נמצא סעיף הקובע כי במידה ולא תהיה הסכמה בין הצדדים יובא הדבר להכרעת צד שלישי המוסכם על הצדדים, כאשר מנגנון זה עשוי לפעמים לקצר את ההליך, ולא פעם אף להזיל אותו.

במאמר שלפנינו נסקור את תוקפו החוקי וההלכתי של סעיף כזה בהסכם גירושין;

נבחן את השאלה האם סעיף של הסכמה לבוררות יכולה לאפשר לבורר לעסוק גם בסוגיות הקשורות בילדי הצדדים? למשל, לקבל החלטות בדבר משמורת הילדים, הסדרי השהות, מוסדות החינוך וכדומה?

שאלה נוספת שתעמוד לבירור במסגרת מאמר זה היא, האם במסגרת הסמכות שהוענקה לבורר מוסמך הוא גם מוסמך לפרש את ההסכם.

האם לבורר המוסכם יש סמכות?

בכל הנוגע למינוי בורר בהסכם גירושין, חשוב להבחין בין שני חלקים עיקריים בהסכם. ענייני חלוקת הרכוש והממון מכאן, ומשמורת הילדים (כולל הסדרי ראייה וחינוך) מאידך. בעוד שבורר רשאי לדון בסוגיות ממוניות בין בני הזוג המתגרשים, הדברים אינם כך לגבי הילדים הקטינים. בין החלק שעוסק ברכוש לבין החלק שעניינו במשמורת ילדים עומדת "גדר הפרדה גבוהה ורחבה".

נבחן את השאלה האם סעיף של הסכמה לבוררות יכולה לאפשר לבורר לעסוק גם בסוגיות הקשורות בילדי הצדדים? למשל, לקבל החלטות בדבר משמורת הילדים, הסדרי השהות, מוסדות החינוך וכדומה?

בית הדין הרבני
הגדול דחה את
הערעור, תוך
שהוא מדגיש
בפסק הדין
שקביעות בנוגע
למשמורת ילדים
בגירושין הן
מוחץ לסמכותם
של בוררים. קרי,
הן נתונות אך
ורק לבית הדין
הרבני או לבית
המשפט לענייני
משפחה.

המשפט יאשר, רק אז יהיה תוקף להליך הבוררות. האם תהיה משמעות לסעיף בוררות בהסכם גירושין? בעבר היו שקראו לדיינים למחוק סעיף זה אם נכתב בהסכם, אשר עלול לגרום לבעיה משפטית במידה ותהיה הכרעה של הבורר. כך בפסק הדין בתיק 529735/7 בבית הדין הרבני בחיפה, "זו ההזדמנות, בעקבות כל האמור לעיל להתריע בפני ציבור הדיינים שכאשר מובא בפניהם הסכם גירושין לאישור, ומופיע בו סעיף הקובע שכל חילוקי הדעות בין הצדדים בעתיד הנובעים מהסכם הגירושין, יוכרעו בפני בורר מסוים, חובה על הדין להבחין אם סעיף זה כולל את הנושאים בהסכם הקשורים לילדים. היות ובמידה ואכן סעיף זה קובע שאף נושאי הילדים ידונו ויוכרעו ע"י בורר, יש לדעת שזו מתכונת אפשרית לנזקים עתידיים".

אולם הגישה כיום כאמור, כי אין תוקף משפטי כלל לסעיף בוררות בכל הנוגע לענייני הילדים. יצוין גם לדברי היועמ"ש הרב שמעון יעקובי בכנס הדיינים תשס"ז שהעלה מספר פתרונות לכך.

האם לאור האמור סעיף זה מיותר?

במקום בו הבורר היה מעורב בהכנת ההסכם, הרי שבמחלוקת בין הצדדים, פרשנות הבורר ודעתו מה הייתה כוונת והסכמת הצדדים, תהיה בעלת משמעות גם להחלטות השייכות לקטינים.

בתיק 1097906/1 שנידון בבית הדין הרבני הגדול ירושלים לפני כבוד הדיינים: הרב יעקב זמיר, הרב מימון נהרי, הרב ציון לוז - אילוז, בו הגיש האב ערעור על פסק בית הדין האזורי שקבע כי על האב חיוב בתשלום מחצית מדמי החינוך שלא הוזכר בהסכם. הערעור התקבל, ובית הדין הגדול קבע כי נוכח הסעיף בהסכם, בו נקבע שהצדדים מקבלים על עצמם את פרשנות הרב הבורר בכל הספיקות והעניינים הקשורים להסכם כולל פרשנותו להסכם, וההסכם עליו הם חתומים קיבל תוקף של פסק דין בבית הדין הרבני לבקשתם, ובית הדין מחוייב לעמוד על המשמר שאכן הצדדים יעמדו בהסכם.

העולה מהאמור, סעיף בוררות נמצא בהרבה מהסכמי גירושין, אלא שלא פעם עורכי ההסכם אינם אנשי מקצוע, ומן הראוי להביא לידיעת הצדדים כי אמנם בכל ענייני הצדדים, כגון רכוש ואף מזונות אישה תהיה לבורר שהוסכם בין הצדדים סמכות לקבוע, והחלטתו תחייב את הצדדים, אולם בכל הנוגע לילדי הצדדים, לרבות הסדרי שהות, משמורת, מזונות ועוד, לא תהיה סמכות לבורר, והחלטתו לא תחייב, אלא רק החלטת בית הדין או בית המשפט.

במקום שיש מקום לפרשנות ההסכם והצדדים קיבלו על עצמם את הכרעת הבורר גם בפרשנות ההסכם, הרי שלהכרעת הבורר תוכל להיות השפעה גם בדברים הנוגעים לילדי הצדדים. ■

גישה זו היא הגישה המקובלת בבתי הדין הרבניים ובבתי המשפט. הרציונל העומד מאחורי גישה זו היא, שגם ההלכה וגם החוק בישראל מניחים את מלוא משקל האחריות לטובת הקטינים על כתפי בית הדין או בית המשפט. הערכאות הן אלה אשר צריכות לדאוג ולוודא את שלומם וטובתם של הקטינים. בית הדין הרבני הגדול הזכיר גם את הגמרא (גיטין לז). והרמ"א בשו"ע חו"מ סימן ר"צ סעיף א' שהגדירה את בית הדין כ"אביהם של יתומים". דהיינו, כל אימת שמתעוררת מחלוקת או בעיה בנוגע לחינוך או משמורת קטינים, בית הדין (או בית המשפט) הוא זה שרשאי להכריע בה. בהתאם לעיקרון טובת הילד ותו לא, ולכן הצדדים עצמם, גם אם הם רוצים בכך, אינם יכולים למסור את עניין בחינת טובת הקטין לגורם שאינו ערכאה שיפוטית.

גישה בית המשפט - מזונות ילדים:

לעומת עניין משמורת הילדים, הרי שמצאנו פסקי דין בהם נקבע כי שייך למסור את ההכרעה בנושא מזונות ילדים לבורר - כך למשל המ' (ת"א 1715/85 היפטר נ' היפטר פ"מ מו, 353 "אף שאין למסור לבוררות ענייני מעמד אישי הקובעים בסטטוס אין מניעה למסור לבוררות עניינים אחרים כגון תביעת מזונות של אישה וילדים". על כך חזר בית המשפט המחוזי ב- המ' (ת"א 268/88 דל רחים נ' דל רחים פ"מ מט (3) 428.

אמנם מעיון בפסיקת בית המשפט המחוזי עולה, כי גישה הזרם המרכזי בפסיקה הינה שנושא מזונות קטינים והחזקתם אינו ניתן להכרעה בהליך בוררות. הגישה המקובלת בבית המשפט הינה שאין סמכות לבורר לדון בכל הקשור לילדי הצדדים, כך למשל, כב' השופטת הדסה בן עתו מבית המשפט המחוזי בתל אביב קבעה כי "עניינים של החזקת ילדים ומזונותיהם בוודאי אינם מסמכותו של בורר" (ת"א 3771/84). דברים ברוח דומה נאמרו גם על ידי נשיאת בית המשפט העליון כב' השופטת (בתוארה אז) מרים נאור בבית המשפט המחוזי בירושלים, "נושאים של מזונות ילדים והחזקתם אינם נושאים שניתן להביא לבוררות" (ר"ע 671/85) כך גם עמ"ש 18-10-17227.

הדברים מקבלים משנה תוקף והבנה לאור העובדה כי הבורר יונק את סמכותו ממי שנתנה לו, קרי: הצדדים בסכסוך. אך כל זאת יכול להיעשות כאשר ביד הצדדים עצמם יש את הסמכות. ככל שלצדדים עצמם אין את הסמכות - כיצד יעבירו דבר שאין להם לידי הבורר. בעניינם של הילדים נקבע בסעיף 24 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962, כי גם הסכמת הצדדים צריכה אישור של ערכאה משפטית. העולה מהנ"ל, שגם כאשר ההורים מסכימים על זהותו של בורר ספציפי, החלטתו של הבורר חייבת להיות מובאת לאישור ערכאה שיפוטית, ורק אם בית

גישור לגירושין

את האינטרסים של הצדדים. ישנם אינטרסים מהותיים וגלויים: כסף, חלוקת רכוש, משמורת הילדים. וישנם אינטרסים פסיכולוגיים וסמויים: שמירה על כבוד, ציפייה להתנצלות, רצון להערכה, הקשבה ועוד. לעיתים דווקא האינטרסים הפסיכולוגיים הסמויים הם אבן הנגף בהגעה לפתרון. כדי לאתר את האינטרסים הסמויים והאמתיים של הצדדים, מקיימים פגישות נפרדות עם הצדדים. לעומת זאת, כדי לקדם פשרות והסכמות, כדאי להשתמש בטכניקת החלפת התפקידים (אם היית במקומו/ה, או אם היית הוא/היא), מה היית רוצה להשיג? טכניקת החלפת התפקידים היא יסוד בסיסי בתהליך הגישור, היכולת להיכנס לנעליו של הצד השני, להיות אמפטי. השלב הזה יכול לסייע לנו כמגשרים להגדיר מחדש את הקונפליקט, למקד את הנושאים לטיפול, לאפשר מעבר לתקשורת ישירה בין הצדדים, מעבר מעיסוק בעבר לעיסוק בעתיד. מבחינת הצדדים המשתתפים בגישור זה יסייע להם להבין את התהליך, לחשוב על האינטרסים שלהם ועל האינטרסים של הצד שכנגד, להקשיב לצד השני, להיות גמיש ביחס לפתרונות, להיות מוכן להתפשר, להיות פתוח להצעות. להבין שהראיה "שלי" היא לא בהכרח הכי נכונה, הכי שימושית, הכי משמעותית.

"הלל אומר: הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (פרקי אבות א', י"ב). כדי לעשות שלום בין אדם לחברו, בין איש לאשתו, בין אדם לזולתו נחוץ במיוחד להבין את עמדת השני, את טעמו של כל אחד ואחד כדי לגשר בין העמדות השונות. כזה היה אהרון הכהן, שאפשר לומר עליו שהיה המגשר הראשון. באבות דרבי נתן (יב, ג) מתוארת שיטתו של אהרן: "שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם. אמר לו: 'בני, ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, אומר אוי לי, היאך אשא את עיני ואראה את חברי, בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו'. הוא יושב אצלו עד שמסיר שנאה מליבו. והולך אהרן ויושב אצל האחר, ואומר לו: 'בני ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר אוי לי היאך אשא את עיני ואראה את חברי, בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו'. הוא יושב אצלו עד שמסיר שנאה מליבו. וכשנפגשו זה עם זה, חיבקו ונשקו זה לזה". אהבת הבריות ורדיפת שלום הן תכונות הכרחיות שיסייעו למגשר להגיע לפתרון שיהיה מקובל על שני הצדדים. כי "עיקר השלום הוא לחבר שני הפכים." ■

בשורות הבאות ננסה לשרטט את הקווים לצלוח הליך גישור לגירושין כזה, שלמרות כל האמוציות יצליח להביא סיום קל והוגן ככל שניתן למצב הלא פשוט של גירושין.

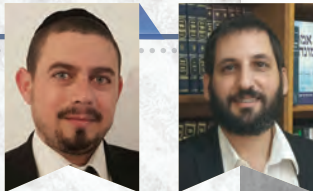
דמותו של אהרון הכהן וסממני הקטורת הם בסיס להבנת תהליך הגישור. אמרו חז"ל: "כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות" (ברכות נח ע"ב). ה' ברא את בני האדם עם פרצופים שונים, במטרה שנכיר בכך שכל אדם הוא בריה בפני עצמה, ויש לו אופי ודעות המיוחדות רק לו. בנאום הפתיחה הסוקר את תהליך הגישור על שלביו השונים, חייבים להדגיש את העובדה שאנחנו אנשים שונים, מעדות שונות, ממעמדות שונים, שיש הבדלים בין סוגי אנשים במטרה, שנכיר בכך שכל אדם הוא בריה בפני עצמה, ויש לו אופי ודעות המיוחדות רק לו. הקושי מתחיל בכך שאנחנו צריכים להכיר בעובדה, שגם לאנשים השונים מאיתנו בדעותיהם והשקפותיהם יש זכויות. אחד היסודות החשובים בהנהגת האדם עם הזולת, הוא להבין את הרקע ממנו הוא בא, את היסוד לעמדתו, את הבסיס להנהגתו. במסכת כריתות (ו, ע"ב) אמרו חז"ל, אמר רבי חנא בר בזנא אמר רבי שמעון חסידא: "כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית". הרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת. מדוע אכן מערבים את החלבנה שריחה רע, הרי הקטורת היא לריח ניחוח לה! מדוע ליתן בה סם שריחו לא טוב. גם בתענית לא מובן, מה התועלת לשתף בה פושעי ישראל, עד ש"כל תענית שאין בה פושעי ישראל אינה תענית"? מה החיסרון בכך שכולם צדיקים?

אחד היסודות העיקריים בהתנהלות האדם עם חברו, הוא להבין את הזולת, להבין את הרקע לעמדתו, את הבסיס להנהגתו. להתעמק במה שהניע אותו לחשוב כך, זהו הסוד להגיע לשלום, בין אדם לחברו, בין איש לאשתו. ההבנה שגם לשני יש זכויות, יש דעות, יש השקפות היא עמדה לא קלה כלל. זהו הטעם בקטורת שמעלתה גבוהה מאד, לומר לנו שיש להבין גם את מי שאינו שלם, את מי שריחו רע, גם הוא רשאי, גם את עמדתו אפשר להבין. מטרת תהליך הגישור היא לאתר

הקושי מתחיל בכך שאנחנו צריכים להכיר בעובדה, שגם לאנשים השונים מאיתנו בדעותיהם והשקפותיהם יש זכויות. אחד היסודות החשובים בהנהגת האדם עם הזולת, הוא להבין את הרקע ממנו הוא בא, את היסוד לעמדתו, את הבסיס להנהגתו.

”

טו"ר צבי גלר, ראש לשכת הטוענים
הרבניים וטו"ר הרב נדב טייכמן

תביעת שלום בית

”אם בית הדין
מגיע למסקנה
שהתביעה לשלום
בית אולי כנה,
אבל אינה ישימה,
הרי שבית הדין
דוחה את תביעת
שלום בית
מחוסר תכלית...”

בתביעה לשלום בית תביעה מעשית. לתפיסה זו, מטרתה של התביעה היא להביא את הצדדים לחזור לחיים משותפים, ככל שביה"ד יתרשם שתביעה זו אינה ישימה היא תדחה. גישה זו קיבלה ביטוי בדברי הרב א. מייזלס שליט"א (אזורי (פ"ת) מס' 872663/1) שכתב:

”אם בית הדין מגיע למסקנה שהתביעה לשלום בית אולי כנה אבל אינה ישימה, הרי שבית הדין דוחה את תביעת שלום בית מחוסר תכלית... אין זה משנה מה הסיבה בגללה אין היתכנות לשלום בית, גם אם הסיבה היא שהצד המבקש להתגרש מודיע באופן נחרץ שהוא לא מעוניין בשלום בית, ואפילו אם הסיבה לכך היא שכבר יש לו זוגיות אחרת, מאחר שאין היתכנות מעשית, הרי שדינה של התביעה להידחות. כך פסק ביה"ד בת"א (תיק 1028042/1) בנדון בו האיש בגד באשתו ולא נמצא באשה שום דופי וקבע:

עולה אם כן שלא נמצא כל דופי באישה שלפנינו... מאידך גיסא, אין ספק שאי אפשר להורות לבעל לשוב לשלום בית במציאות של נתק חמור זה אליו הגיע כפי שעולה מדוח המטפל”.

גישה שניה גורסת שתביעת שלום בית משמעותה הצהרתית - משפטית. גישה זו מקבלת ביטוי נרחב בדברי אב"ד בית הדין הרבני הגדול הרב שלמה שפירא שליט"א (תיק אזורי נתניה מס' 872663/1) וחזר על הדברים ביושבו בביה"ד הגדול בתיק מס' 1254104/2) מדבריו עולה שאין מטרת התביעה להורות לצדדים לחזור לשלום בית, שזה דבר המסור ללב, אלא מטרתה העיקרית היא למנוע פירוק חד צדדי של הבית, ובכך לעורר את הצד התובע לחזור לשלום בית, ובשביל מטרה זאת מוטל על

בכלל סמכותו הייחודית של בית הדין הרבני לדון בענייני נישואין וגירושין נמצאת התביעה לשלום בית. בחינת הנתונים המפורסמים ע"י הנהלת בתי הדין מלמדת שחל פחות משמעותי בתביעות אלו, הן בכמות התביעות המוגשות והן באחוז התביעות המתקבלות. בין השנים 2013 - 2015 נפתחו 2833 תיקי שלום בית ובממוצע התקבלו 2.6 אחוז מהתביעות לעומת זאת בין השנים 2017 - 2019 נפתחו 1296 תיקים לשלום בית ובממוצע התקבלו 1.46 אחוז מהן.

במאמר זה נבקש לעמוד על משמעותה של תביעה זו ונציג שתי גישות - האם מדובר בתביעה טכנית במהותה ודינה ככל תביעה ממונית, או שמדובר בתביעה הצהרתית המהווה זכות של הצד המבקש למנוע את פירוק הנישואין גם ללא סיכוי גבוה ומשמעותי לחזרת הצדדים לחיים משותפים.

מתוך בחינת הגישות הנ"ל ננסה לתת הסבר, חלקי, לפחות שחל הן במספר התביעות המוגשות והן באחוז התביעות המתקבלות.

מהות התביעה

הגישה הרווחת היום בבתי הדין היא הגישה הרואה

1 קיימת גם גישה שלישית הבאה לידי ביטוי בדברי הרב רוזנטל (אזורי נתניה מס' 6075) הגורסת, שפסיקת שלום בית אינה ניתנת לאכיפה שכן לא ניתן להכריח זוג לחזור לחיות ביחד אלא זו פסיקה הצהרתית הבאה לומר מה צריך לעשות ע"פ ההלכה:

אמנם הפסיקה לפי "דין תורה" - מה שמחייב את דיני בית הדין, באה לשרת את האמת הצרופה, אפילו כשאין ליישמה בשטח, ולפיכך כאשר בית הדין מגיע למסקנה שעל הצדדים לחזור לשלום בית או שעל צד מסוים לחזור לשלום בית פסיקה זו היא פסיקה משפטית - הלכתית על אף שאי אפשר ליישמה בכח האכיפה.

ביה"ד לתת סעדים למבקש:

"ונראה לומר דעצם התביעה לשלום בית היא בעיקרה תביעה הצהרתית, הגוררת בעקבותיה השלכות ממוניות לגבי קביעת מעמדם של הצדדים כמורד או כמורדת ועוד עניינים. ברור שאת שלום הבית צריכים לעשות הצדדים בעצמם. ביה"ד לא ייתן החלטה המחייבת את אחד הצדדים לחזור לשלום בית, שהרי הדברים תלויים בדברים שבלב ואין אפשרות ותועלת בכפיית האדם לעשות מה שבאמת אין הוא רוצה בו..."

אומנם תביעת שלום הבית יכולה להועיל, אם תתקבל התביעה, שלא לאפשר לאחד הצדדים לחבל בחזרה לשלום בית. ואף שתביעת האישה ובקשתה היא לכופף את הבעל לחזור לשלום-דבר זה אינו אפשרי, אלא שהתביעה והבקשה בנויה על ההנחה והתקווה שהבעל יתעשת ויחזור לחיות עם אשת נעוריו, ולפי זה ודאי יש זכות לתובע תביעת שלום בית, אם תתקבל תביעתו, לבקש סעדים מעשיים כדי למנוע מהנתבע לחבל יותר בשלום הבית ולעשות מעשים שימנעו ויקשו על החזרה לשלום בית. ולפיכך ודאי חובה על בית הדין לתת סעדים אלו שהם ציווי עשה ואל תעשה כדי לממש את תביעת התובע אם תוכר כצודקת..."

מדבריו עולה נימוק הצדקה נוסף לתביעת שלו"ב, והיא להקנות לצד המעוניין בשלו"ב את זכויותיו: "לכשנמצא את דברינו: תביעה לשלום בית אינה מוגשת כדי להביא שלום בית בפועל, ומטרתה - להקנות זכויות המגיעות לצד הנפגע מפעולתו של הצד השני הפועל לגירושין והרס הבית."

כאשר אין היתכנות מעשית לשלו"ב

מאחר שההבדל המהותי בין התפיסות השונות הוא האם התביעה מעשית או הצהרתית, הנפקות העיקרית בין הגישות תהיה במקום שהתביעה אינה ישימה. כאמור לעיל, מדברי הרב מייזלס, ראינו שעצם העובדה שהתביעה אינה ישימה היא גופא מהווה עילה לדחייה, ולכן ככל שאנו מתרשמים שהצד שאינו מעוניין בשלו"ב נחרץ בסירובו לא תהיה לביה"ד ברירה אלא לדחות את התביעה לעומתו הרב שפירא אומר שבשלב ראשון מוטל על ביה"ד לבדוק האם התביעה צודקת או לא, ואם היא צודקת, הרי שהיא תישאר צודקת גם אם הצד השני מסרב בנחרצות לחזור לשלו"ב, וכך הוא כותב:

"בתביעה לשלום בית עלינו לבחון את התביעה כשלעצמה, אם התביעה צודקת או אינה צודקת ורק אחר כך עלינו לבחון אם יש סיכויים שיהיה שלום בית במקרה הנידון לפנינו. נחרצות הצד המתנגד לחזור לשלום בית בדעתו שלא לשוב לשלום בית

"לכשנמצא את דברינו: תביעה לשלום בית אינה מוגשת כדי להביא שלום בית בפועל, ומטרתה - להקנות זכויות המגיעות לצד הנפגע מפעולתו של הצד השני הפועל לגירושין והרס הבית."

אינה מעלה ואינה מורדת לעניין עצם הקביעה אם התביעה לשלום בית צודקת, ואם נקבע שהתביעה לשלום בית צודקת היא תישאר צודקת למרות סירוב הצד השני להענות לתביעה זו."

הרב שפירא יוצא בחריפות נגד הקביעה שאם אין היתכנות מעשית לשלו"ב הרי שדינה של התביעה להידחות וסובר שגם במקום שאין היתכנות לשלו"ב אין זו סיבה לדחות את התביעה ולחייב בגירושין ולהפסיד לאשה מזונות ותוספת כתובה.

הרב שפירא נותן משקל לחוסר ההיתכנות לשלו"ב אך לדעתו הפתרון לכך הוא פיצוי הולם לצד הרוצה שלו"ב:

"במקרים אלו חובת בית הדין לשקול להתערב ולהמליץ על גירושין תוך קביעת פיצוי נאות (לא סמלי) לטובת הצד הנפגע, וזוהו חלה חובה על בית הדין להשתדל מצד תקנת הציבור, אף כשהלכתית אין מקום לקבל את התביעה לגירושין.

אך כאמור במקרים אלו חובה לפרש את הדברים ולקבוע את שיעור הפיצוי, במקרים אלו אין להתנהל לפי הכללים הרגילים, שאין לתת לאישה זכויות כפולות - הן על פי דין תורה (כתובה) הן על פי החוק (איזון משאבים) - ויש לשקול לפסוק את שני הדברים ואף מעבר לכך כפיצוי ותנאי לגירושין. וכאמור יש לשקול הדבר בכל מקרה לגופו, ולא כולו בחדא מחתא מחתינן להו."

חובת ההוכחה

ההבדל בין הגישות השונות מייצר שונות, גם לגבי נטל ההוכחה שהוא בתורו משפיע על כמות התביעות המתקבלות לשלו"ב וכפי שנבאר להלן.

הגישה הרווחת בבתי הדין היא גישתו של הרב אטלס זצ"ל (שורת הדין כרך ה מעמ' קלא, אותה אימץ כאמור הרב א. מייזלס שליט"א אב"ד פ"ת) המשווה בין תביעה ממונית לתביעת שלו"ב ודורש מהתובע להוכיח את טענתו וככל שהתביעה לא תוכח ואפילו אם ביה"ד יישאר בספק הרי שיש לדחות את התביעה וכך כותב הרב אטלס:

"הדרנא לדינא לענין תביעות ל"שלום בית" בין של האשה, ובין של בעל, חייבים ביה"ד להורות לצדדים שעליהם לברר טענותיהם כדי להוציא הדין לאמתו... עפ"י כלל זה נוהג ביה"ד כאשר הוא רואה שהתביעות לשלום בית הן כנות ואמתיות, והן מוגשות בתום לב, באופן שאין בהם משום חשש של "ערמה ומרמה", ואז אפ"י שאין ביכולתם לברר טענותיהם, ב"ד פוסק להם את הדין, אבל כאשר התביעות הללו אינן מוגשות בתום לב וב"ד רואה שיש בהם משום "ערמה ומרמה" אין ביה"ד פוסק להם את הדין. יתירה מזו, אפ"י אם ב"ד מסופק בתביעת שלום הבית, אם יש בה משום "ערמה

”בתביעה לשלום
בית עלינו לבחון
את התביעה
כשלעצמה, אם
התביעה צודקת
או אינה צודקת
ורק אחר כך עלינו
לבחון אם יש
סיכויים שיהיה
שלום בית במקרה
הנידון לפנינו.

”

ואם הבעל יעזוב את האשה האחרת, ויחזור לבית, הכל יתנהל על מי מנוחות...”

גם הרב אטלס מודע לקושי לברר את השתלשלות האירועים, ולכן הוא אומר שהנקודה העיקרית העומדת למבחן היא נכונותה של האשה לחזור לחיות עם בעלה וז”ל:

”לעומת זאת, אפשר לעמוד על אמיתות טענת האשה שהיא רוצה בשלום בית, והיא אוהבת את בעלה, לכן יש לראות האם במבחן המציאות המעשית, מוכנה אשה לחיות עם בעל שהלך לחיות עם נשים זרות, אם לאו”.

הרב שפירא חולק בצורה חריפה על גישה זו, ופוסק שלא ניתן לקבוע רק ע”פ טענות הצדדים שאין אפשרות לשלו”ב, וכל עוד לא הוכח אחרת לביה”ד, עליו לקבל את התביעה לשלו”ב:

”ולפי זה במקרה שאין לנו אלא טענות הצדדים והדבר לא נתברר לפני בית הדין, אין בית הדין יכול ליתן לה דין ‘אשה רעה’ שמצווה לגרשה, וממילא כל עוד לא הוכח אחרת יש לקבל עקרונית תביעתה לשלום בית. וקל וחומר שאין לחייבה להתגרש”.

מדבריו משמע שגם במקום שהדבר מסופק

2 הרב רוזנטל חולק על גישת האומדנא ואומר שהיא יכולה להועיל לענין פרט מסויים, כגון אדם המסרב למסור תעודות רפואיות ולגבי אותו ענין מסויים ניתן לקבוע באומדנא שזוהי התחמקות, אך א”א להכיל אותה על דרישה כללית לשלו”ב, וכך כתב שם:

אבל מכאן ועד להגיע למסקנה על מהלך כללי של החיים של בני זוג ולומר ב”אומדנא” שכל דרישתה לשלו”ב הוא רק כדי להרויח רווח של להיות “נשואה”, רב המרחק...כללא דמילתא, יש להבחין בין אומדנא לפרש מקרה פרטי שלפנינו לבין להחליט, באומדנא שמהלך מסויים של הנהגת חיים אינה מקובלת ולקבוע ולשלול באופן כללי מהלך זה.

ומרמה” ג”כ אין לבי”ד לפסוק את הדין כמבואר בש”ך הנ”ל”.

אולם מאחר שברור שתביעת שלו”ב אינה ברת הוכחה כמו בדיני ממונות, הכלים להכרעה בנושא היא אומדנא של ביה”ד וז”ל:

”אולם, הבדל גדול קיים בין תביעות שהם בתחום ה”חושן משפט” בדיני ממונות גרידא, בהם בעלי הדין יכולים להוכיח את תביעותיהם ולבסס את טענותיהם, שכן יש בידם הכללים והאמצעים לכך, אם ע”י עדים ואם ע”י שטר וכיו”ב, לבין תביעות ל”שלום בית” שם אין לבעלי הדין את הכלים והאמצעים להוכיח או לבסס את טענותיהם...אשר על כן, על ביה”ד לבחון את התביעות והטענות ל”שלום בית” ב”שבט שכלו” ולשפוט עד היכן יש לעמוד על מהותה וטיבה... רשאי ביה”ד לקבוע עפ”י אומדנות מוכיחות, אם התביעות מוגשות ביותר ובתום לב, או שהם לא מכחישות את האמת או שיש בהם משום הערמה ותחבולה כדי להשיג זכויות ממוניות...”

על מנת להגיע לאומדנא ביה”ד צריך להתחקות אחר ההיסטוריה של המערכת הזוגית ולברר מה גרם למה:

”על מנת להגיע ל”אומדנות מוכיחות” חייב ביה”ד להיכנס לפני ולפנים של חיי בני הזוג, לשמוע עובדות במכלול מערכת החיים המשותפים, וכיצד התנהלו לפני הגשת התביעות. אין לביה”ד להתייחס אך ורק לעובדות ולהתנהגות הצדדים כפי שהן בעת הדיונים...ע”תה צריך ביה”ד לברר, מה גרם למה? האם המריבות והקטטות שלדעת הבעל האשה אשמה, גרמו לכך שעזב אותה, והלך לחיות עם אשה אחרת? או שצודקת האשה שהבעל נתן עיניו באשה אחרת, וכתוצאה מכך פרצו קטטות ומריבות בבית,

לביה"ד אין הוא יכול לדחות את התביעה לשלו"ב.

אב"ד ירושלים, הרב אוריאל לביא שליט"א בשו"ת עטרת דבורה (ח"א סימן מא עמ' 279), מחדד את ההבדל שבין תביעת שלו"ב לתביעות ממון, לא רק בגלל יכולת ההוכחה אלא שבמהותן תביעה ממונית היא להוציא ותביעת שלו"ב מבקשת להשאיר את הבית על כנו, ולכן היא אינה דורשת הוכחה, והצד התובע גירושין הוא זה הנדרש להוכיח את טענותיו וז"ל:

בתביעת גירושין, על התובע לברר דבריו, דהיינו לפרט את עמדתו, ובמידת הצורך עליו להביא הוכחות לטענותיו. וכן במי שמבקש לחייב ממון וכיוצ"ב. משא"כ בתביעת שלום בית, די בכך שהאשה או הבעל טוענים אני מעוניין בשלום בית ומוכן לכך באמת ובתמים, כל אימת שהצד השני יבקש לחזור לחיים משותפים, ובמידה שהצד השני מביע נכונות לכך העניין נבדק כאמור לעיל."

הרב לביא שליט"א, טוען שיש בדברי הרב אטלס זצ"ל שני יסודות בעייתיים, האחד הוא ההנחה שניתן לברר מי אשם בהפרה שאירעה לפני זמן רב, והיסוד השני הבעייתי הוא הדרישה שהצד המבקש שלו"ב נדרש להוכיח את טענתו. לדבריו, זה יוצר מצב אבסורדי כאשר אחד הצדדים בגד והצד השני מבקש לשוב לשלו"ב, הצד המבקש שלו"ב צריך להוכיח שהוא מוכן לקבל את הצד הבוגד דברי הרב לביא מלמדים שבעל או אישה המעוניינים לשמור על המצב הקיים, יוכלו להגיש תביעה לשלום בית, ודי בכך כדי לחייב את הצד שמבקש להתגרש להוכיח את עילותו לגירושין. אמנם גם לשיטתם זה מותנה בכך שביה"ד מתרשם שהבקשה לשלו"ב הינה כנה, ואין כאן מרמה להשגת רווחים, אך אין הצד המבקש צריך להוכיח דבר.

לסוגיית נטל ההוכחה ישנה משמעות גדולה על קבלתן של תביעות שלו"ב מאחר שכאמור אלו תביעות שקשה להוכיח. ולכן ככל שנטל ההוכחה מוטל על הצד המבקש, ואין הוא מצליח לשכנע את ביה"ד בדבר רצונו הכנה בשלו"ב, אזי אפילו במקום של ספק ביה"ד ידחה את תביעתו.

כנות התביעה

סוגיא נוספת המשפיעה על קבלתן של תביעות שלו"ב, שאינה נובעת בהכרח מהתפיסה המהותית עליה הצבענו, היא המדדים שנוסחו בפסיקות שונות בבתי הדין המהווים את "האומדנא דמוכח" לכנותה של התביעה. מדדים אלו מציבים רף כמעט בלתי עביר עבור תביעות שלו"ב ונזכיר את העיקריים שבהם:

הצד המבקש שלו"ב צריך לחזור אחר הצד השני.

סוגיא נוספת המשפיעה על קבלתן של תביעות שלו"ב, שאינה נובעת בהכרח מהתפיסה המהותית עליה הצבענו, היא המדדים שנוסחו בפסיקות שונות בבתי הדין המהווים את "האומדנא דמוכח" לכנותה של התביעה. מדדים אלו מציבים רף כמעט בלתי עביר עבור תביעות שלו"ב

”

ככל שדרישתו לשלו"ב מסתכמת בתביעה הרי שיש בכך ללמד על חוסר כנות.

הצד המבקש שלו"ב צריך לפנות לביה"ד מיד עם הופעת קרע ופירוד, גם כאשר אין שום הליך משפטי, ולא כתגובה לתביעות שהגיש הצד השני.

פיצול תביעות בין ערכאות מלמד על חוסר כנות. כאשר צד אחד בוגד במשנהו זה מהווה אומדן שהצד הדורש שלו"ב לא באמת חפץ בכך.

כאמור, כולם מודים שהתביעה צריכה להיות כנה, וענין הכנות מסור לבית הדין לאור נסיבות המקרה. כך למשל כאשר הצד התובע שלו"ב מייצר סחבת בבירור טענתו, או שמפרסם את קלונו של הצד השני ברבים, הרי שיש בכך אינדיקציה שהוא לא מגיש את תביעתו בכנות והוא מעוניין בבית אך לא בשלום. אולם, אמר הרב שפירא, העובדה שאדם לא פעל באופן אקטיבי לצורך שלו"ב, אין בו כדי ללמד על חוסר כנות בתביעה, שכן זה יכול לנבוע מגודל הפגיעה שהוא חש, או מכך שהוא אדם שבאישיותו אינו יוזם וז"ל:

"ונראה לומר דהוא הדין אם הצד הטוען שרוצה שלום בית לא עשה דבר ולא פנה לגורם כלשהו, אין זה מורה על חוסר הכנות ברצונו לשלום בית, שהרי הרבה אנשים אינם בעלי יוזמה לעזור לעצמם. יש שהם פגועים וישנם מי שהם חסרי אונים בסיטואציה שאליה נקלעו ולכן אין הם עושים דבר..."

לשיטתו מאחר שהתביעה היא הצהרתית משפטית, עצם העובדה שהצד המבקש לא הגישה אלא רק כתגובה לדרישות של הצד השני, אין בה כדי ללמד על חוסר כנות:

"אמור מעתה: אין בהימנעות הצד התובע מהגשת תביעתו עד שהצד השני הגיש תביעה לגירושין או לפירוק שיתוף, משום ראיה לחוסר תום לב. שהרי כפי שכתבנו לעיל, עשיית שלום הבית בפועל אינה חלק ממהותה של התביעה ואינה חלק מתפקידי

הוא יוצא נגד
תפיסה הרווחת
בבתי הדין
הגורסת שאם
צד אחד בגד
במשנהו, לא יתכן
שהצד הנבגד
באמת מעוניין
בשלו"ב, ולכן
בהכרח שבמצב
כזה תביעתו
אינה כנה, וזאת
משלושה טעמים.
הטעם הראשון
הוא שאין הכרח
שהיא לא תסכים
לחיות איתו
לאחר בגידה
משום שבתרבות
המערבית
המודרנית אין
בגידה סותרת
את הגולל על
הנישואין

וכך הוא כותב:

"כל מה שאנו אומרים הוא שאי אפשר לקבוע שהתביעה לשלום בית אינה כנה, שוודאי יש מקום לומר שאישה זו אם תתגרש תצטרך לגור בדירה ממוצעת רגילה, ואין 'אביר על סוס לבן' הממתין לה מעבר לפינה, וממילא תביעתה לשלום בית יכולה להיות תביעה כנה מפני שלמרות המצב שנוצר בין הצדדים בעקבות עזיבת הבעל-המשך החיים המשותפים עם בעל נעוריה, אפילו כשהחיים בנייהם אינם חיים של אידיליה, הוא הבחירה העדיפה בעיניה".

הטעם השלישי הוא שאין אפשרות לקבוע בוודאות שאם ביה"ד יפסוק בשלו"ב, שהצד הבוגד אכן לא יחזור לשלו"ב וז"ל:

"אך מלבד זאת נראה גם שאי אפשר לקבוע בוודאות שאין שום סיכוי שהבעל יחזור לשלום בית, שהרי אף שמצהיר לפנינו שהוא משוכנע שאין הוא רוצה להמשיך לחיות עם אשתו ולעולם לא יחזור אליה-הצהרה שכזו אינה בהכרח מורה על המציאות האמיתית..."

בית הדין אינו יכול לקבוע כדבר ברור שאם יסתיימו קשריו עם אישה אחרת תהיה מניעה מצד הבעל לחזור לאשתו לשלום בית, ובפרט אם הוא מתגורר בבית אותה אישה, ואם יצטרך לעזוב, אי אפשר לומר שיהא זה לא סביר שיחזור לביתו ולאשתו, והוא הדין בעזב וגר בגפו, שלפעמים זו רק טקטיקה להציג לעינינו את רצונו הנחרץ".

סיכום

במאמר זה הצגנו שתי גישות בתביעת שלו"ב. האחת היא הגישה הרווחת בשלו"ב היא תביעה מעשית ועליה להיות כנה וישימה. מהותה של גישה זו בנוסף לאינדיקציות שנקבעו בפסיקה יצרו רף כמעט בלתי עביר לתביעות מסוג זה, ויש בזה כדי להסביר את הפיחות הדרסטי במספר התביעות המוגשות ואת אחוז התביעות המתקבלות. בניגוד לגישה זו, ראינו את גישתו של הרב שפירא, שלהבנתנו, מנסה לשמר את רוחה של הגישה המסורתית של בתי הדין בנוגע לשלו"ב.

לתשומת ליבכם, מאמרים אלו אינם מהווים תחליף לייעוץ משפטי, אינם מהווים חוות דעת משפטיות, ואין אחריות למסתמך עליהם. בהחלט יתכן שעובדות או הלכות משפטיות שונות ישנו את האמור בהם. בנסיבות כל מקרה ספציפי חובה להתייעץ עם טוען רבני מומחה טרם נקיטת כל צעד בעל משמעות משפטית. כמו כן המחבר אינו לוקח על עצמו לעדכן מי מהמאמרים המופיעים ויש לבדוק כל עניין לנסיבותיו במועד הרלוונטי. ■

בית הדין, וכל עיקרה של התביעה היא קבלת סעדים משפטיים כשהצד השני נוקט צעדים חד-צדדיים. ולכן כל היכא שהתובע שלום בית השתהה בהגשת תביעתו לשלום בית, אף שהקרע בין הצדדים נמשך זמן רב, אין בשיהוי כדי להורות על חוסר כנות או תום לב, אם טרם נעשו מעשים פוזיטיביים מהצד השני..."

לדידו של הרב שפירא גם פיצול התביעות בין הערכאות אינו מלמד על חוסר כנות, שכן זכותו של צד לפנות לערכאה שבה להבנתו, יגנו על זכויותיו בצורה הטובה ביותר:

"כמו כן אין בפיצול תביעותיו של התובע שלום בית ובהגשת תביעותיו האחרות בערכאה אחרת משום הוכחה שתביעתו לשלום בית אינה כנה, שהרי גם אם רצונו בשלום בית אין זה מחייב אותו לוותר על זכויותיו, או על מה שנראה לו כזכויותיו. ואם על פי דעתו, או על פי הרוח הנושבת ברחוב או בעצת בא כוחו, בחר להגיש את תביעותיו האחרות בבית המשפט מפני שחושב ששם יגיע להישגים רכושיים טובים יותר משיוכל להגיע בבית הדין הרבני (ואף שבמקרים רבים אין זו האמת) - אין בדבר בהכרח כדי להורות על חוסר כנותו בתביעה לשלום בית...".

בדבריו הוא יוצא נגד תפיסה הרווחת בבתי הדין הגורסת שאם צד אחד בגד במשנהו, לא יתכן שהצד הנבגד באמת מעוניין בשלו"ב, ולכן בהכרח שבמצב כזה תביעתו אינה כנה, וזאת משלושה טעמים. הטעם הראשון הוא שאין הכרח שהיא לא תסכים לחיות איתו לאחר בגידה משום שבתרבות המערבית המודרנית אין בגידה סותרת את הגולל על הנישואין וז"ל:

"אין אנו יכולים לומר שכלל זה נכון בכל הנשים, ויש הרבה נשים שאומרות שעל אף הפגיעה שנפגעו מהבעל בעקבות בגידתו, בעשותן את החשבון הכללי, אין הן מעוניינות לפרק את הבית ומוכנות לסלוח לבעל על מעשיו. יש לבדוק בכל מקרה ומקרה לגופו ולא כולי נשי בחדא מחתא מחתינן להו... ואם כן, מי יהין לומר שבחברה הישראלית המתיימרת להשתית תרבותה על התרבות המערבית, והמייבאת כמעט כל דבר מהתרבות האמריקאית, ולצערנו לא מנסה להשתית תרבותה על המסורת היהודית השורשית, נוכל לקבוע שתופעה שכזו, ודאי גרמה להמאיס את הבעל על האישה, ובוודאי שתביעתה אינה תביעה כנה? שהרי לא רחוק לומר שלפי האווירה ברחוב הישראלי עניין זה של בגידת בן הזוג נעשה קל בערכו וממילא מאפשר לאישה ביתר קלות לסלוח לבעל" הרב שפירא מוסיף ואומר, שאף אם לביה"ד זה נראה לא סביר, אין הוא יכול להעריך את מכלול השיקולים של הנבגד, ויתכן שהוא יעדיף לחזור לחיות עם מישהו שבגד באמונו מאשר לחיות לבד

הנכם מוזמנים לשני ימי עיון במסגרת ההשתלמויות לטוענים רבניים והמייצגים בבתי הדין הרבניים, שעל ידי לשכת הטוענים הרבניים בשיתוף מרכזי ינ"ר שיתקיימו בערים: ירושלים ופתח תקווה
יום העיון הראשון, יתקיים ביום חמישי י"ב טבת תשפ"ג 5/1/2023, "במרכז ינ"ר"
רח' בית הדפוס 30 ירושלים

יום העיון השני, יתקיים ביום חמישי י"ט טבת תשפ"ג 12/1/2023, ברח' ז'בוטינסקי 100 פתח תקווה

ימי העיון יתקיימו בין השעות 17:30 - 21:00

יום העיון בפתח תקווה בתאריך י"ט טבת תשפ"ג
12/1/2023 במרכז י.נ.ר ברחוב ז'בוטינסקי 100
בהשתתפות הדיינים הגאונים

17:30 התכנסות

18:00 הגאון הרב **אברהם מייזלס** שליט"א, אב"ד
בית הדין פתח תקווה, בנושא: "באלו תנאים
יתקבלו תביעות לשלום בית"

19:00 הגאון הרב **דוד גרוזמן** שליט"א, בית הדין
פתח תקווה, בנושא: "אופן חלוקת מוניטין
אישי, נכסי קריירה, נכסים לא מוחשיים,
מניות ואופציות".

20:15 **יהודה ליף**, עו"ס, מטפל ומרצה מומחה
להתמכרויות, בנושא: "סוגי התמכרויות,
ומאיזה שלב אינם מאפשרים חיים
משותפים/תחושות בהליכי גירושין".

יום העיון בירושלים יב' טבת תשפ"ג 5/1/2023
במרכז י.נ.ר בית הדפוס 30
בהשתתפות הדיינים הגאונים

17:30 התכנסות

18:00 הגאון הרב **חגי שושן** שליט"א, יועץ הלכתי
ביה"ד הגדול, בנושא: "אחרי הקלעים של
קבלת החלטות בביה"ד הגדול "

19:00 הגאון הרב **פנחס מונדשיין** שליט"א, בית
הדין נתניה, בנושא: "פשר הוראה תמוהה
ומותקפת בהיתר סוטה לבועלה

20:15 הגאון הרב **אריאל אדרי** שליט"א, אב"ד
באר שבע, בנושא: "חיוב ההורים בתשלום
מחציות"

ביום 5/1/2023 בשעה 21:00 וכן ביום 12/1/23 לאחר הכנס, תתקיים אסיפה הכללית של לשכת הטוענים הרבניים (ע.ר.)
יוצגו לאישור דוחות 2022, חברים שמעוניינים בפירוט מטרים או נוסף, יפנו לגזבר הלשכה הרב זיו ברקוביץ במייל @bzil1
walla.com או בטלפון 050-6925410 תמונות לכרטיסי החבר יש להעביר גם למייל או לוואצאפ הר"מ.

עבור כרטיסי חבר ותשלומי דמי החבר לשנת 2023 יש להפקיד 250 ₪, לחשבון העמותה בבנק דיסקונט ע"ש "לשכת הטוענים
רבניים בישראל" מס' חשבון: 160722960, מס' סניף: 139.
כרטיסי החבר, ימסרו בימי העיון | שי ממותג, יחולק לכל משתתף

להרשמה לימי העיון

טו"ר עקיבא נאמן 054-8389428 טו"ר ניסים אברג'ל 050-8322672
השתתפות הטוענים הרבניים חשובה מאוד ואנו מצפים להשתתפותכם
טוען רבני ועו"ד צבי גלר, יו"ר לשכת הטוענים הרבניים